

Trvale dočasné? Tendence vývoje souboru de facto států

ŠTĚPÁN PODHRÁZSKÝ

Masaryk University, Brno, Czech Republic

E-mail: s.podhrazsky@gmail.com

PETR DANĚK

Masaryk University, Brno, Czech Republic

E-mail: danek@sci.muni.cz

ORCID: <https://org/0000-0002-7649-4153>

Perennially Perishable? Development Trends in the Set of De Facto States

Abstract: De facto states have moved from a periphery to the center of academic attention during the last two decades. The objective of the paper is an identification of characteristic development trends within a set of these non-state territorial political units, and it investigates the relation between the degree of their internal sovereignty and their level of partial international recognition. The quantitative method for assessment of the degree of internal sovereignty is based on a set of seven indicators and an aggregate “indicator of internal sovereignty”. The set of de facto states is composed of 26 entities whose development is analyzed from 2001 to 2018. The results confirmed a relationship between the development of world politics and the development trends within the set of de facto states, a significant influence of partial international recognition on the level of internal sovereignty, and a close relation between security and political indicators of sovereignty.

Keywords: de facto states; internal sovereignty; security and political indicators; quantitative analysis; partial international recognition.

DOI: <<http://doi.org/10.32422/mv-cjir.1662>>.

Kartografická elegancie politické mapy světa vytváří představu politického prostoru rozděleného na barevné plochy – suverénní teritoriální státy –, uvnitř kterých je působení moci homogenní a kde hranice dvou barev vyjadřuje náhlý konec vlivu jedné státní autority a jeho nahrazení jiným. Tato představa byla zavádějící i ve vrcholném období moderních teritoriálních států na počátku 20. století. O to víc zkrslující je v současnosti, po dekádách neoliberální globalizace a postmoderní eroze státní suverenity: v žádném státě, ani v tom nejsilnějším a nejvíce centralizovaném, využívajícím vyspělé technologie dohledu, není působení státní moci teritoriálně rovnoměrné; moc jednotlivých členů mezinárodního systému – suverénních států, zobrazených v politické mapě světa jednou barvou – je velmi diferenciována; působení moci některých států výrazně překračuje jejich teritoriální hranice, zatímco v případě jiných států je tato moc zpochybňována už blízko mocenského centra a zdaleka nedosahuje ke státním hranicím. Nemluvě o globálních

procesech, které výrazně ovlivňují mezinárodní vztahy, a přitom jsou prakticky nezávislé na moci kteréhokoliv státu (například globální finanční trhy, globální klimatická změna).

Tématem příspěvku jsou extrémní případy postmoderní eroze systému suverénních států, jakési *černé díry* politické mapy světa – teritoriální politické entity, které svou působností ovlivňují své okolí i mezinárodní systém jako takový, a přitom jsou na této mapě neviditelné (Stanislawski 2008: 366). Tyto entity, označované jako *de facto státy* (Pegg 1998; Bartmann 2004; Berg – Toomla 2009; Florea 2014; Hoch – Kopeček 2019), *pseudostáty* (Kolossova – O’Loughlin 1998; Kolossova 2001), *jakoby státy* (King 2001), *kvazistáty* (Kolstø 2006), *parastáty* (Stanislawski 2008), *neuznané státy* (Caspersen 2012) nebo *suverénní území v nezávislém státě* (Anderson 2012), nejsou ničím novým, vyskytují se v politickém prostoru od doby etablování moderního systému suverénních států. V důsledku neoliberální globalizace a s ní související eroze mezinárodního systému suverénních teritoriálních států se však v uplynulých třech dekadách jejich počet i význam zvýšil. Není už možné dívat se na ně jako na nepodstatné, okrajové případy, ale, v logice dekonstrukce (viz Barnett 2009), jako na charakteristické, podstatné výjimky, které vypovídají o povaze systému, jehož jsou součástí, tedy současného mezinárodního systému suverénních států.

Růst počtu a významu nestátních teritoriálních entit byl v uplynulých dvou dekadách provázený i nárůstem akademické pozornosti jim věnované (Pegg 1998; Kolossova – O’Loughlin 1998; Bartmann 2004; Kolstø 2006; Stanislawski 2008; Berg – Toomla 2009; Geldenhuys 2009; Caspersen 2009, 2012, 2014, 2017; Riegl 2013; Florea 2014; Yemelianova 2015; Riegl et al. 2017). Většina literatury však vychází z idiografického přístupu, preferujícího analýzu jednotlivých případů před zobecňující interpretací podmínek vzniku a rozšíření de facto států nebo jejich vlivu na mezinárodní systém států. Existující komparativní studie jsou zatíženy obtížně kompatibilní terminologií a metodikou.

Cílem tohoto textu je identifikovat typické rysy a vývojové trendy de facto států jako skupiny a interpretovat tyto trendy ve vztahu k proměně charakteristických vlastností mezinárodního systému států, o nichž existence a fungování neuznaných teritoriálních politických entit vypovídá. Předmětem zájmu proto nejsou jednotlivé případy, ale soubor de facto států. Ten záměrně vymezujeme široce (celkem 26 entit) a sledujeme jeho vývoj po delší období (18 let počínaje rokem 2001). Hlavního cíle chceme dosáhnout pomocí tří dílčích cílů, resp. otázek. (1) Lze v souboru de facto států v průběhu necelých dvou dekád identifikovat charakteristické tendence z hlediska velikosti a struktury souboru? (2) Přestože de facto státy už z definice nejsou členy mezinárodního společenství států, některým se dostává podpory ze strany tohoto společenství nebo některého jeho člena. Má tato podpora vliv na vnitřní funkčnost neuznaných entit? (3) Hlavními úkoly vlád de facto států je zajištění bezpečnosti, politické kontroly a ekonomické prosperity. Které z těchto cílů se daří naplňovat lépe než jiné? Lze v naplňování těchto tří aspektů funkčnosti identifikovat typické trendy? Pro zodpovězení těchto otázek byl sestaven soubor sedmi indikátorů, umožňující kvantitativní analýzu funkčnosti de facto států, jejich jednotlivých aspektů (bezpečnostních, politických a socioekonomických) a jejich proměn v čase. Samotné vytvoření této metody je jedním z dílčích cílů příspěvku. Dílčím cílem je také snaha o zpřehlednění používané terminologie.

V následující části představíme hlavní milníky studia de facto států (v dalším textu DFS) a zdůvodníme volbu použité terminologie. Následuje rozsáhlá metodická část představující konstrukci sedmi empirických indikátorů použitých pro hodnocení tří zmíněných aspektů funkčnosti a způsob jejich kombinace do *indikátoru vnitřní suverenity*. V další části odpovídáme na otázky položené v rámci tří dílčích cílů výzkumu, a to pomocí empirické analýzy shromážděných dat. K vyjádření výsledků této analýzy využijeme grafické a kartografické vyjadřovací prostředky. V závěrečné části shrneme hlavní výsledky.

VÝVOJ POHLEDU NA DE FACTO STÁTY

Akademický zájem o DFS ovlivnily dvě historické události. První z nich byl konec studené války a rozpad bipolárního uspořádání světa na konci osmdesátých let 20. století. Po něm se otevřeně projevila slabost – deficit suverenity – řady států, zejména postkoloniálních, které byly v době mocenského soupeření geopolitických bloků podporovány některou mocností, a po skončení studené války tuto podporu ztratily a nebyly schopny dostatečně kontrolovat vlastní území. To vedlo ke zpochybnění jejich suverenity a v krajních případech se na slabě kontrolovaném území otevřel prostor pro vznik teritoriálních entit s ambicí na nezávislost. Součástí konce bipolárního uspořádání byl také rozpad Sovětského svazu, který vedl ke vzniku DFS na území postsovětských republik; zde byla existence těchto politických entit naopak umožněna podporou ze strany regionální mocnosti – Ruska (Lynch 2004; Riegl – Doboš 2019). Druhou historickou událostí, jež ovlivnila zájem o DFS, byly teroristické útoky z 11. září 2001. Jestliže před tímto datem byly neuznané politické entity považovány jen za slabé a neškodné, potýkající se s vlastními problémy lokálního významu, po roce 2001 na ně začalo být nahlíženo jako na potenciální základny mezinárodního zločinu a terorismu, tedy jako na globální bezpečnostní hrozby, bez ohledu na jejich velikost, geografickou polohu nebo míru vnitřní koherence (Stanislawski 2008; Vinci 2008).

Termín kvazistát (*quasi state*) používal už Jackson v osmdesátých letech (Jackson 1987, 1990) při analýze suverenity postkoloniálních států v Africe. Tímto pojmem charakterizoval slabé státy, závislé na vnější podpoře jiného státu, která kvazistátu zajišťuje ochranu před vnější agresí. Milníkem studia DFS bylo vydání Peggovy knihy *International Society and the De Facto State* v roce 1998. Pegg (2017) později označil vydání této knihy za počátek subdisciplíny studia de facto států. Pegg (1998) na základě empirické analýzy čtyř teritoriálních politických entit (Severní Kypr, Eritrea, Tamilský Ílam a Somaliland) vytvořil teoretický rámec pro odlišení DFS od jiných nesamostatných politických entit. Za de facto státy považoval právně neexistující entity, fyzicky se vyskytující v politickém prostoru. Definoval je pomocí pěti kritérií: (a) ustanovení určitého politického vedení místním obyvatelstvem, (b) schopnost zabezpečit na nárokovaném území státní správu, (c) schopnost vstoupit do vztahu s některým státem, (d) existence nejméně po dobu dvou let a (e) neschopnost dosáhnout významného mezinárodního uznání (Pegg 1998: 26–27).

Peggova kritéria se stala od počátku předmětem kritiky, a to především pro jejich jednoznačnost. Debata se otevřela kolem otázky, kolik států musí entitu uznat, aby byla považována za stát; nejčastěji probíraným příkladem bylo mezinárodní uznání Palestiny (Geldenhuis 2009; Bahcheli – Bartmann – Srebrnik 2004). Terčem kritiky se stal také požadavek schopnosti vstoupit do vztahu s některým suverénním státem, který samotná absence mezinárodního uznání vylučuje; Pegg (1998: 27) toto kritérium zmínil na pouhý „*názor, který nemusí sdílet ostatní státy*“, čímž otevřel další otázku, jestli takto relativizované kritérium má ještě nějakou vypovídací hodnotu. Také kritérium dvou let faktické existence nezávislého státu bylo kritizováno jako nedostatečně zdůvodněné. Přesto stejný časový interval zvolili i autoři z této kritiky vycházející (Kolstø 2006; Caspersen 2012).

K rozšíření teoretického konceptu DFS přispěl Lynch (2004) diskusí právních a empirických znaků státnosti, ve které navázal na Jacksonovu (1990) koncepci pozitivní a negativní suverenity. Podle Lynche (2004) DFS postrádají právní znaky, a nemohou si proto formálně nárokovat území, na druhou stranu však disponují empirickými znaky státnosti, tj. funkčností. Aplikací této logiky rozdělil Lynch (2004) suverenitu na vnější a vnitřní. Podle tohoto přístupu disponují DFS vnitřní suverenitou (a to v některých případech více než mnohé suverénní státy), ale postrádají suverenitu vnější. Vláda DFS je na daném území respektovanou nejvyšší politickou autoritou, kterou však mimo toto území nikdo, nebo skoro nikdo, neuznává (Lynch 2004). Rozlišení právních a empirických znaků převzali mnozí další autoři (Caspersen 2009; Berg – Toomla 2009). Vychází z něj i Bartmann, který připomíná, že „*v některých případech je uznání státu rychlé, nebo – což*

je typičtější – je trvale udržováno bez ohledu na reálný stav, což se rovná právní fikci. V jiných případech je uznání tvrdošijně odpiráno, přestože reálný stav tuto právní fikci odkrývá“ (Bartmann 2004: 12). Z rozlišení vnitřní a vnější suverenity vychází i analytická metoda, použitá v tomto příspěvku.

Charles King (2001) poukázal na skutečnost, že separatistické oblasti, které vznikly na území Sovětského svazu po jeho rozpadu počátkem devadesátých let minulého století, se během desetiletí transformovaly na fungující politické entity, přestože konflikty, vedoucí k jejich vzniku, zůstaly nevyřešeny. King (2001) se zaměřil na diskusi šesti politických entit, které vznikly v důsledku občanských válek, provázejících rozpad sovětského impéria: Abcházii, Jižní Osetii, Náhorní Karabach, Podněstří, Čečensko a Tádžikistán. Pro jejich společné označení používá nejčastěji termín *jakoby stát*, ve významu synonyma však používá i další termíny: *neuznaný stát* (v titulu příspěvku), *de facto země* (King 2001: 525) i *kvazistát* (King 2001: 528). Jeho přístup je typicky idiografický, zaměřující se na interpretaci jednotlivých případů, bez snahy o obecnější konceptualizaci. King nezdůvodňuje, proč vybral právě šest uvedených případů, ani se nesnaží o definování toho, co považuje za jakoby stát. Pouze v poznámce pod čarou vysvětluje, že taková entita disponuje vlastní populací a funkční vládou na nárokovaném území, avšak postrádá mezinárodní uznání (King 2001: 525).

Kingův přístup je geografický svým zdůrazněním různé validity kritérií suverenity v konkrétních regionech světa. Na území bývalého Sovětského svazu (které King nazývá *eurasijský prostor*) podle něj „nelze konceptuální laťku státnosti umístit příliš vysoko, neboť atributy definující poměrně dobře funkční státy ve střední Evropě nemusí dále na východ existovat“ (King 2001: 525). Kontrast silné vnitřní a slabé vnější suverenity jakoby států dokládá konkrétními příklady. V Náhorním Karabachu podle něj „místní autority dokázaly vytvořit něco, připomínající stát, s vlastním ministerstvem zahraničí (za poplatek vydává víza), vlastními ozbrojenými složkami, policií a soudním systémem“ (King 2001: 536). Současně však označuje Náhorní Karabach za „pouhou autonomní oblast Arménie“ (King 2001: 542), což dokládá oficiálním používáním arménské měny.

Kolossov a O’Loughlin (1998) a Kolossov (2001) použili pro DFS termín pseudostát (*pseudostate*). Považují za něj institucionalizované entity, jež vyhlásily nezávislost, naplňují empirické znaky státnosti, avšak postrádají uznání ze strany mezinárodního společenství. Podle jejich geopolitického přístupu se pseudostáty vyskytují v zóně původního styku impérií v Eurasii od Balkánu po Afghánistán (Kolossov – O’Loughlin 1998). Kolossov (2001) považuje pseudostáty za jeden ze základních a dlouhodobých rysů současného geopolitického uspořádání. Charakteristickým rysem pseudostátů je existence konfliktu, který vedl k jejich vzniku a který zůstává nevyřešen. Vždy proto existuje potenciální možnost jeho opětovné eskalace. Cílem pseudostátů je získání mezinárodního uznání, kterého lze dosáhnout pomocí tří strategií: (a) získáním členství v OSN, politickou suverenitou a ekonomickou autonomií; (b) zdůrazňováním specifické a původní národní kultury; (c) politickým vývojem a postupnou secesí (Kolossov – O’Loughlin 1998: 156). Kolossov a O’Loughlin (1998) používají vedle pojmu pseudostát i termín kvazistát, kterým chápou území nepodléhající kontrole centrální vlády, ale neusilující o získání nezávislosti. Příčinou vzniku kvazistátů je podle autorů koordinovaná kriminální činnost.

Pojem kvazistát, běžně používaný pro označení DFS v prvním desetiletí 21. století, zavedl Jackson (1987, 1990). Používal jej však v jiném významu: za kvazistáty označoval slabé státy, „prázdné skořápky“ (Jackson 1990: 5), typicky vzniklé rozpadem koloniálního nebo jiného impéria, které jsou nefunkční a stěží dokážou prosadit moc na svém území a jejichž kontinuita je udržována díky garanci zahraničního patrona nebo mezinárodního systému států. Jde o entity se slabou vnitřní suverenitou, ale respektovanou suverenitou vnější. Ve stejném významu psali o kvazistátech i autoři komentující nárůst výskytu tohoto typu entit v devadesátých letech, zejména v Africe (Rummel 1995; Christopher 1997 aj.). O změnu významu pojmu kvazistát se nejvíce zasloužil Kolstø (2006).

Zdůvodnil použití tohoto pojmu právě pro DFS, resp. de facto státy v Peggově (1998) terminologii, tedy funkční celky s určitou vnitřní suverenitou, ale chybějící suverenitou vnější. Kolstø (2006) podobně jako King (2001) vysvětluje, že funkčnost, resp. vnitřní suverenitu kvazistátu je třeba posuzovat relativně, vzhledem ke státu či impériu, od něhož se DFS oddělil. Jako příklad uvádí Somaliland, jenž je ve srovnání se Somálskem stabilním a relativně dobře fungujícím politickým celkem, přesto je jeho vnitřní suverenita nízká ve srovnání se státy západní Evropy nebo Severní Ameriky. Proto Kolstø (2006) podotýká, že případné mezinárodní uznání některého kvazistátu není garancí vzniku plně suverénního státu: uznáním může vzniknout suverénní stát, avšak také slabý, nefunkční stát v původním Jacksonově (1990) pojetí. Aby předešel terminologickému zmatení, vyhradil Kolstø (2006: 725) pojem kvazistát jen pro označení de facto států a pro slabé, nefunkční státy (v Jacksonově pojetí) zavedl pojem upadající státy (*failing states*).

Za hlavní příčinu nefunkčnosti státu považuje Rotberg (2004) neschopnost zabezpečit obyvatelstvu základní služby. Nejdůležitější ze základních služeb státu je podle něj zajištění bezpečnosti. Teprve po zajištění bezpečnosti může stát poskytovat další, hierarchicky vyšší služby. Pro zajištění bezpečnosti musí stát vytvořit funkční bezpečnostní aparát a právní řád, který dokáže nejen eliminovat vnitřní i zahraniční hrozby, ale také zajistit obyvatelstvu pocit bezpečí. Za druhou základní službu státu považuje Rotberg zajištění svobody politického projevu. Tu chápe jako svobodnou a neomezenou možnost občanů podílet se na politickém rozhodování, včetně vedení státu; součástí této svobody je dodržování lidských a občanských práv. Státy schopné dostatečně zabezpečit vymezené základní služby označuje Rotberg jako silné (*strong*). Státy schopné zabezpečit pouze část těchto služeb, ale uchovávací si vlastní funkčnost, považuje za státy slabé (*weak*). Ty státy, které nejsou schopny zabezpečit ani základní služby a často se nacházejí ve stavu vnitřního konfliktu, označuje jako zhroutené (*collapsed*). Upadající (*failing*) stát představuje mezistupeň mezi slabým a zhrouteným státem (viz též Vaďura – Šmíd 2009).

S nárůstem pozornosti věnované de facto státům po roce 2001 souvisí i nárůst počtu empirických analýz těchto politických entit. Spears (2004) se zaměřil na empirické charakteristiky de facto států, v jeho terminologii států ve státě (*states-within-states*), a jejich projevy. Za základní charakteristiku považoval efektivní kontrolu nárokovaného území, která je spojená s vytvořením systému institucionalizovaných struktur, umožňujících vybirání daní, poskytování služeb nebo vytváření obchodních vztahů se zahraničními aktéry. Za další typickou charakteristiku DFS považoval ozbrojený odpor, vedený proti státu, od něhož se entita oddělila, a vytvářející společnou identitu obyvatel separatistické oblasti. Další charakteristikou je schopnost DFS generovat příjmy, jež je podle Spearse závislá buď na podpoře externího patrona, nebo na ilegálních aktivitách. Za významné politické cíle DFS považoval Spears (2004) schopnost obrany před vnější agresí, secesi nebo získání autonomie v rámci rodičovského státu, demonstrování schopnosti působit v mezinárodních vztazích, generování moci a bohatství pro vůdčí osobnosti a využití dostupných zdrojů pro řešení konfliktu. Důležitou empirickou charakteristikou je podle Spearse (2004) i doba existence entity. Chápe ji však jinak než Pegg (1998): místo normativně stanovené minimální doby existence zavádí princip dočasnosti, kdy DFS považuje pouze za „dočasný jev“ (Spears 2004: 28).

Pegg (2004) v reakci na Spearse (2004) připustil, že se shodují v řadě oblastí. Především sdílejí základní rozdělení empirické (vnitřní) a právní (vnější) suverenity. Na druhou stranu Pegg (2004) vymezil dva okruhy, ve kterých se jejich názory liší. Prvním je přístup k definování DFS: Pegg (1998) je vymezuje normativně, aplikací pěti stanovených kritérií, zatímco Spearsův (2004) přístup je založený na empirických charakteristikách funkčnosti. Druhý rozdíl se týká cílů, s nimiž nezávislé státy vznikají. Zatímco Spears (2004) vymezil pět výše uvedených politických cílů DFS, Pegg (2004) uvádí pouze jediný – dosažení nezávislosti. Toto zjednodušení omezuje počet teritoriálních politických entit, které

Lze považovat za DFS, a tím zjednodušuje jejich identifikaci: právě dosažení nezávislosti je cílem odlišujícím DFS od jiných entit, kontrolujících nějaké území. Zisk nezávislosti je podle Pegga (2004) jediným cílem DFS, přestože v politické realitě se často spokojí se statutem autonomie.

Otázce podmínek mezinárodního uznání států i de facto států, které označuje jako zpochybněné státy (*contested states*), se věnoval Geldenhuys (2009). Připomíná, že deficit mezinárodního uznání je v případě jednotlivých zpochybněných států různý: některé nejsou uznány nikým, jiné uznává jeden nebo několik států, další uznává velký počet států a jejich uznání dokonce podporuje OSN, zatímco jiné státy toto uznání zpochybnují. Všechny mají ale společné to, že je jim odpíráno členství v OSN; toto členství považuje Geldenhuys za výraz vnější suverenity a rozhodující kritérium odlišující de facto státy od států.

Kritéria pro definování zpochybněných států odvodil Geldenhuys z Montevidejské konvence o právech a povinnostech států. Za prvé, zpochybněný stát musí disponovat vlastní stálou populací. Za druhé, musí kontrolovat hranicemi jasně vymezené území, i když kontrola tohoto území nebo jeho části může být zpochybnována nebo i reálně uplatňována jiným státem. Za třetí, zpochybněný stát musí mít vlastní funkční vládu. Současně však, za čtvrté, zpochybněné státy postrádají schopnost uzavírat mezistátní smlouvy, tedy postrádají kapacitu vstupovat do diplomatických vztahů s jinými státy. To Geldenhuys považuje za přímý důsledek deficitu mezinárodního uznání. K těmto *montevidejským* kritériím zavedl Geldenhuys další dvě: suverenitu a absenci mezinárodního uznání. Suverenitu v jeho chápání vytváří ústavní pořádek a instituce, a to přesto, že jejich legitimita je mezinárodním společenstvím zpochybnována. Mezinárodní uznání chápe jako „*formální stvrzení státnosti, konkrétně udělení plného členství v OSN*“ (Geldenhuys 2009: 25). Aplikací těchto kritérií Geldenhuys zjistil, že v době jeho analýzy existovalo deset zpochybněných států: Abcházie, Jižní Osetie, Kosovo, Náhorní Karabach, Palestina, Podněstří, Severní Kypr, Somaliland, Tchaj-wan a Západní Sahara.

Čtrnáct let po Peggovi (1998) přišla s vlivnou prací, věnovanou neuznaným státům, Caspersen (2012). Pro definici těchto entit zavedla nové kvantitativní kritérium: schopnost kontrolovat aspoň dvě třetiny nárokovaného území, přičemž součástí tohoto území musí být hlavní město a *klíčové regiony*. Další čtyři kritéria její definice jsou: (a) vedení entity buduje státní instituce a demonstruje vlastní legitimitu, (b) entita formálně deklarovala nezávislost nebo jasně demonstrovala úsilí o dosažení nezávislosti, například organizací referenda o nezávislosti, přijetím vlastní měny nebo podobným jednáním, (c) entita nezískala mezinárodní uznání, nebo byla uznána jen svým patronem a několika méně významnými státy, a (d) doba existence nejméně dva roky (Caspersen 2012: 6). Caspersen se zaměřila na období od konce studené války, ve kterém pomocí uvedených kritérií identifikovala pouze patnáct de facto států, plus dva *hraniční případy* (Kosovo a Tchaj-wan). Existenci de facto států považuje za velmi nestabilní, což dokládá skutečností, že z patnácti entit, existujících v období po roce 1991, jich v době vydání knihy splňovalo kritéria DFS pouze šest (Abcházie, Jižní Osetie, Náhorní Karabach, Podněstří, Severní Kypr a Somaliland). Proto Caspersen pro označení entit, jež se de facto státům podobají, ale nespĺňují některé z kritérií, používá označení para-státy (*para-states*), černá místa (*black spots*) nebo státy ve státě (*states-within-a-state*).

Silnou stránkou přístupu Caspersen (2012) je zájem o studium povahy suverenity v současném mezinárodním systému jako takové. Staví se kriticky k tradičním přístupům k suverenitě v mezinárodních vztazích, které se věnují pouze státní suverenitě a DFS přehlíží jako nepodstatné a dočasné výjimky; současně je kritická i k těm studiím, které suverenitu chápou jako binární charakteristiku, jež buď je přítomna (pak jde o stát), nebo není (de facto stát). Její citlivá diskuse patnácti vymezených případů, i různého stupně suverenity uznaných států, vedla k závěru, že suverenita jednotlivých uznaných států, stejně jako de facto států, se pohybuje v kontinuu od vysoké po nízkou (až extrémně nízkou v případě

para-států) a že absolutní suverenita v současném mezinárodním systému neexistuje. Další silnou stránkou je zájem o studium propojení vnitřního vývoje v DFS s proměňujícími se podmínkami pro možné uznání, které formuluje mezinárodní společenství. Budování institucí a další aspekty vnitropolitického vývoje v DFS nejsou v tomto pojetí jen výsledkem společenského a politického vývoje uvnitř entity, ale jsou ovlivněny normami a přístupy mezinárodního společenství (a změnami těchto norem a principů, včetně konkrétních precedentů, jakým bylo například částečné uznání nezávislosti Kosova).

V diskusi důvodů, proč se některým DFS podařilo vytvořit relativně dobře fungující celky (nebo dosáhnout mezinárodního uznání, jako v případě Eritrey a Černé Hory), zatímco jiným ne, uvádí Caspersen (2012) řadu specifických faktorů: zahraniční invaze nebo mezinárodní blokáda v určitých případech a naopak výhodná (periferní) geografická poloha, podpora ze strany vnějšího patrona nebo ze strany bohaté a vlivné diaspory v jiných případech. Tato idiografická citlivost vůči specifickým podmínkám je však také příčinou absence snahy o nalezení obecných faktorů, podmiňujících a ovlivňujících fungování DFS.

Hoch, Baar a Kopeček (2010), Hoch a Rudincová (2015), Kopeček, Hoch a Baar (2016) i Hoch a Kopeček (2019) se přes rozdily v přístupech a cílech kloní k Peggově (1998) užší definici DFS a často poukazují na převážně negativní vnímání DFS v mezinárodních vztazích. Pozitivnější přístup má Caspersen (2009), jež sice též poukazuje na nedemokratické procesy v mnoha DFS, ale současně je srovnává s jejich rodičovskými státy. Z tohoto srovnání vychází DFS často pozitivně, či alespoň neutrálně (též Hoch – Baar – Kopeček 2016). Pro tyto práce je typická podrobná diskuse situace v jednotlivých DFS a komparativní přístup, často zaměřený na entity v euroasijském prostoru. Postsovětskému prostoru věnovali pozornost také geografové Kolossov, O'Loughlin a Toal (2014), kteří v komparativní studii Abcházie, Jižní Osetie, Náhorního Karabachu a Podněstří věnovali pozornost statutu entity ve vztahu k etnicitě a postojům obyvatelstva, což v pracích psaných z perspektivy mezinárodních vztahů bývá často opomíjeno. Na základě výsledků sociologického průzkumu v těchto entitách, kterého se zúčastnilo více než 3000 respondentů, poukázali na kladný postoj místního obyvatelstva k přítomnosti vojenských jednotek patrona i na vysokou míru podpory obyvatelstva vůči vládním strukturám DFS.

Riegl (2013) vytvořil propracovanou typologii DFS existujících mezi lety 1946–2009. Pro teritoriální politické entity s částečnou vnitřní suverenitou použil termín kvazistát, kterým označil široké spektrum entit od těch postrádajících vlastní stálou populaci nebo teritorium, přes neinstitutionalizované entity a entity postrádající efektivní vládu, až po DFS s funkční vládou, které postrádají mezinárodní uznání.

Pro označení teritoriálních politických entit s jistou mírou vnitřní suverenity, ale bez mezinárodního uznání, používáme v tomto příspěvku označení *de facto státy*, stejně jako většina jiných autorů (Pegg 1998, 2017; Bartmann 2004; Berg – Toomla 2009; Hoch – Kopeček – Baar 2012; Berg 2013; Florea 2014; O'Loughlin – Kolossov – Toal 2014; Yemeljanova 2015; Caspersen 2017, Ker-Lindsay – Berg 2018, Hoch – Kopeček 2019, aj.). Jelikož je cílem této práce identifikace typických rysů a vývojových trendů souboru DFS, spíše než interpretace jednotlivých případů, vymezujeme tento soubor širše než Pegg (1998, 2017) či Kolstø (2006) a sledujeme spíše cestu zvolenou Floreou (2014), který v období 1945–2011 vymezil celkem 34 DFS. Vycházel z podrobné analýzy soudobé literatury a využil také dostupné databázové zdroje. To je přístup, jež sledujeme i v metodice tohoto příspěvku.

Slabé státy, tj. státy, které jsou mezinárodně uznány, ale postrádají vnitřní suverenitu do té míry, že nejsou schopny efektivně kontrolovat území ve svých mezinárodně uznaných hranicích, označujeme jako upadající státy. Oslabení vnitřní suverenity často vytvořilo předpoklad pro vznik DFS, a proto geografické rozmístění DFS souvisí s rozmístěním upadajících států (jak připomíná Caspersen 2012: 5). Jde však o odlišné případy: upadající státy charakterizuje deficit vnitřní suverenity, DFS deficit suverenity vnější. Terminologické

vymezení DFS, jak jej užíváme v tomto textu, ve vztahu ke vnitřní a vnější suverenitě, přibližuje schéma v tabulce 1.

Tabulka 1
Klasifikace teritoriálních politických entit z hlediska vnitřní a vnější suverenity

		Vnější suverenity	
		ANO	NE
Vnitřní suverenity	ANO	Uznané státy	De facto státy
	NE	Upadající státy	Secesionistická hnutí, národy bez států, regiony bez politické kontroly

Zdroj: vlastní zpracování.

Mezinárodně uznané státy, od nichž se DFS oddělily, resp. na jejichž mezinárodně uznaném území existují, označujeme jako *rodičovské státy* (stejně jako Caspersen 2014), i přes to, že této secesi zpravidla předcházela občanská válka nebo jiný politický konflikt, a tudíž vztah rodičovského státu k DFS svou povahou zpravidla není rodičovský. Stát, který DFS poskytuje politickou podporu, označujeme jako *patrona*. Politická podpora je v mnoha případech spojena i s ekonomickou, vojenskou nebo jinou formou podpory.

METODICKÉ POZNÁMKY: VÝBĚR ENTIT A SYSTÉM HODNOCENÍ

Výběr teritoriálních entit vycházel z přístupů použitých v literatuře, diskutované v předchozí kapitole. Zvláště užitečnou byla v tomto směru práce Florey (2014). Jelikož je cílem analytické části diskutovat trendy v souboru entit spíše než jednotlivé případy, byl nejdříve vytvořen širší soubor potenciálních DFS, tj. včetně těch, které jsou někdy označovány za *proto státy*, či *para-státy* (např. Caspersen 2012). Tento soubor byl následně zúžen aplikací omezujících podmínek, definujících DFS:

- (1) kontrola území;
- (2) toto území je trvale osídleno;
- (3) ustanovení určitého politického vedení místním obyvatelstvem a zajištění alespoň základní územní správy;
- (4) snaha navazovat mezinárodní spolupráci, tedy vstupovat do oficiálních diplomatických vztahů s jinými státy a mezinárodními organizacemi;
- (5) postrádá mezinárodní uznání, o jehož dosažení však usiluje;
- (6) tyto podmínky byly splněny aspoň po část období vymezeného počátkem roku 2001 a koncem roku 2018.

Konkrétní postup výběru entit byl následující:

- 1) Průnik nejčastěji uváděných příkladů DFS v pracích (Pegg 1998; Kingston 2004; Spears 2004; Kolstø 2006; Caspersen 2009, 2012; Geldenhuys 2009; Berg 2013; Riegl 2013; Florea 2014; Toomla 2016; Hoch – Kopeček 2019) vytvořil soubor jedenácti DFS. Takto úzce vymezený soubor byl následně rozšířen o entity, které byly uvedeny jako příklad DFS i jen menšinou těchto prací.
- 2) Soubor byl rozšířen o entity z databází zabývajících se právem na sebeurčení minorit (Minorities at Risk /MAR 2020/), Unrepresented nations & peoples organization (UNPO 2020) a konfliktními zónami (Uppsala Conflict Data Program /UCDP 2020/), International Conflict Research – Ethnic Power Relations (EPR 2020), Central Intelligence agency – The World Factbook (CIA 2020).

- 3) Ze souboru byly vyřazeny všechny entity, jež nebyly schopny splnit všech šest výše uvedených podmínek DFS. Za splnění podmínky *postrádá mezinárodní uznání* je považována absence členství v OSN. Vzhledem k nemožnosti „snahu navázat mezinárodní spolupráci“ kvantifikovat byl sledován jen stupeň uznání entity. Z časového hlediska postačilo pro zařazení entity splnění uvedených podmínek v jakémkoli časovém okamžiku v období let 2001 až 2018 (tedy ne nutně po dobu dvou let, jak předpokládá Pegg 1998 nebo Caspersen 2012). Stejně tak nebyla v případě teritoria aplikována podmínka kontroly 2/3 nárokovaného území. Výsledkem je vymezení celkem 26 entit, které v dalším textu označujeme jako *de facto* státy. Jejich seznam je uveden v tabulce 2 spolu s rokem vzniku a zániku entity.

Tabulka 2
Seznam entit zařazených do analýzy
(DFS existující v období 2001–2018 nebo jeho částí)

	De facto stát	Rodičovský stát	Vznik	Zánik
1.	Abcházie	Gruzie	1991	–
2.	Ačeh	Indonésie	2001	2005
3.	Azawad	Mali	2012	2015
4.	Bašur	Irák	2017	–
5.	Cabinda	Angola	1975	2006
6.	Casamance	Senegal	1982	2004
7.	Doněcká lidová republika	Ukrajina	2014	–
8.	Islámský stát	Irák, Sýrie	2014	2018
9.	Jižní Osetie	Gruzie	1991	–
10.	Jižní Súdán	Súdán	1956	2011
11.	Kačjinský stát	Myanmar	1961	–
12.	Karenský stát	Myanmar	1949	–
13.	Kosovo	Srbsko	1998	–
14.	Luhanská lidová republika	Ukrajina	2014	–
15.	Mindanao	Filipíny	1973	–
16.	Náhorní Karabach	Ázerbájdžán	1991	–
17.	Nzwani	Komory	1997	2008
18.	Palestina	Izrael	1988	–
19.	Podněstří	Moldavsko	1991	–
20.	Puntland	Somálsko	1998	–
21.	Severní Kypr	Kypr	1974	–
22.	Somaliland	Somálsko	1991	–
23.	Tamilský Ílam	Srí Lanka	1984	2009
24.	Tchaj-wan	Čína	1971	–
25.	Východní Timor	Indonésie	1975	2002
26.	Západní Sahara	Maroko	1974	–

Zdroj: Florea (2014) pro entity vzniklé do roku 2011. Od roku 2012 vlastní šetření.

Poznámka: Na rozdíl od Florey považujeme Palestinu za jedinou entitu (tj. Západní břeh i Gazu). Pro Anjouan používáme označení Nzwani.

Soubor indikátorů, použitých pro empirickou analýzu, byl sestaven tak, aby umožnil kvantitativní vyjádření stupně funkčnosti jednotlivých DFS a jeho porovnání se stupněm vnější suverenity. Indikátory rozlišujeme na vnitřní (těch bylo vytvořeno celkem sedm) a vnější (jediné kritérium – stupeň mezinárodního uznání). Při jejich konstrukci jsme vyšli z kritérií DFS použitých v pracích Pegga (1998, 2004, 2017), Kolsta (2006) a Caspersen (2012). Na rozdíl od těchto autorů je však nepoužíváme jako kritéria pro vymezení souboru zájmových entit, ale jako východiska pro konstrukci empirických indikátorů stupně naplňování stanovených požadavků v konkrétních DFS.

Indikátory stupně vnitřní suverenity dělíme do tří skupin: bezpečnostní, politické a socioekonomické; jejich přehled uvádí tabulka 3. Při výběru konkrétních indikátorů jsme usilovali o to, aby odpovídaly definičním kritériím DFS a současně aby je bylo možné operacionalizovat do podoby kvantitativních proměnných. Inspirací pro operacionalizaci byly metody používané v komparacích suverénních států. Některé z nich poskytují data bezprostředně využitelná pro hodnocení funkčnosti, resp. stupně vnitřní suverenity mezinárodně uznaných států – například Fragile State Index (FFP 2019), Freedom of the Press (Freedom House 2017), Nations in Transit (Freedom House 2018b). Tyto databáze však nebylo možné použít jako zdroj dat o DFS, právě proto, že obsahují data pouze za suverénní státy. Výjimku tvoří databáze Freedom in the World (Freedom House 2018a), jež byla využita jako zdroj dat pro indikátor C2.

Tabulka 3
Přehled indikátorů vnitřní suverenity DFS

Bezpečnostní	A1	Bezpečnost civilního obyvatelstva
	A2	Vnitřní dominance
	A3	Obrana před vnější agresí
Politické	B1	Konání voleb
	B2	Doba existence
Socioekonomické	C1	Měnová politika
	C2	Občanské svobody

Zdroj: vlastní zpracování.

Problémem analýzy tohoto typu je otázka dostupnosti dat. Období občanských válek, v nichž DFS nejčastěji vznikají, spolu se stavy zpochybňované suverenity, nejsou příznivá pro sběr dat. Například na Srí Lance nebyly v době občanské války (1983–2009) státní autority schopné na území Tamilského Ílamu provádět sčítání lidu, a proto i tak základní údaje, jako jsou data o počtu obyvatel provincií a okresů, tvořily až do sčítání v roce 2012 jen odhady vycházející z výsledků sčítání 1980 a jen zhruba odhadující různé tempo populačního přírůstku a vliv vnitřní migrace, včetně nucených migrací vyvolaných válkou (LankaSIS 2012). Mnohá data jsou přitom předmětem ideologického soupeření, a proto jsou odhady publikované oběma stranami často zpochybňovány.

Obě zmíněné metodické obtíže – absence informací o DFS v databázích používaných pro mezinárodní srovnání a nedostatek spolehlivých a relevantních dat z národních a dalších zdrojů – si vynutily tvůrčí přístup při výběru a konstrukci vhodných indikátorů. Výsledkem je soubor sedmi proměnných umožňujících porovnání míry vnitřní suverenity DFS. Každá z nich nabývá hodnoty od 0 do 5 bodů; maximální možný součet je tedy 35 bodů. Konkrétní postup konstrukce indikátorů a zdroje dat jsou uvedeny v následující kapitole.

Sledované období vymezujeme rokem 2001, který díky vyhlášení války proti terorismu symbolizuje novou fázi světové politiky, a rokem 2018, ke kterému existují nejnovější dostupná data. Indikátory pro toto období 2001–2018 byly vypočteny pro všechny jednotlivé roky, za předpokladu, že entita v daném roce existovala. Datovou základnu pro analýzu tak tvoří sedm tabulek (jedna pro každý indikátor), každá o 26 řádcích (počet entit) a 18 sloupcích (počet let). To představuje datovou základnu, z níž odvozujeme hodnocení trendů vývoje vnitřní suverenity v souboru DFS ve sledovaném období.

INDIKÁTORY ÚROVNĚ SUVERENITY DE FACTO STÁTŮ

Bezpečnostní indikátory

Schopnost zajistit obyvatelstvu bezpečnost je jednou ze základních definičních vlastností funkčního státu (Bakke et al. 2014). Stupeň bezpečnosti na území DFS byl vyjádřen pomocí tří indikátorů, lišících se zapojením vnitřních a vnějších pachatelů násilí. Všechny tři indikátory vychází z monitorování násilných incidentů na území DFS, ale nerozlišují, zda je garantem bezpečnosti vláda entity nebo jiný aktér (například zahraniční patron nebo OSN). Konstrukce indikátoru A1 *bezpečnost civilního obyvatelstva* vychází z počtu civilních obětí organizovaného násilí a počtu zodpovědných aktérů. Zahrnuty jsou civilní oběti represí vlády proti vlastnímu obyvatelstvu, oběti domácích organizovaných aktérů, jež na území entity zpochybňují činnost vlády, vedlejší civilní oběti bojů vlády s organizovanými aktéry, i civilní oběti vnější agrese. Indikátor naopak nezahrnuje oběti neorganizované trestné činnosti. Postup konstrukce indikátoru A1 je zřejmý z tabulky 4. Každému DFS bylo přiřazeno bodové hodnocení podle horší (tj. vyšší) hodnoty v jednom z prvních dvou sloupců tabulky.

*Tabulka 4
Konstrukce indikátoru A1 bezpečnost civilního obyvatelstva*

Počet civilních obětí na 1 mil. obyvatel	Počet aktérů, zodpovědných za násilné incidenty	Bodové hodnocení	Příklad DFS
0	0	5	Abcházie (2018)
1–10	1	4	Somaliland (2015)
11–25	2	3	Kačjinský stát (2016)
26–50	3	2	Mindanao (2018)
51–100	4	1	Islámský stát (2018)
101 a více	5 a více	0	Palestina (2018)

Cílem indikátoru A2 *vnitřní dominance* je kvantifikace schopnosti vlády DFS prosadit na nárokovaném území monopol legitimního násilí vůči ostatním nestátním aktérům. Výskyt organizovaného násilí na nárokovaném území, kterému vláda DFS nedokáže zabránit, omezuje její suverenitu. Nejvyšší hodnotu mají entity, v nichž tato schopnost není zpochybňována (hodnoceno 5 body). Indikátor zahrnuje oběti z řad příslušníků soupeřících stran či frakcí, jejichž činnost vláda DFS nedokáže potlačit (například oběti z řad islamistických skupin bojujících mezi sebou v Sýrii). Civilní oběti těchto bojů nejsou zahrnuty (jsou součástí indikátoru A1). Způsob konstrukce indikátoru A2 je přiblížen v tabulce 5 (bodování vycházelo z hůře naplněné komponenty).

Tabulka 5
Konstrukce indikátoru A2 vnitřní dominance

Počet obětí na 1 mil. obyvatel	Počet nestátních aktérů působících na území DFS	Bodové hodnocení	Příklad DFS
0	1	5	Tchaj-wan (2018)
1–10	2	4	Mindanao (2015)
11–25	3	3	Tamilský Ílam (2006)
26–50	4	2	Somaliland (2018)
51–100	5	1	Puntland (2002)
101 a více	6 a více	0	Islámský stát (2014)

Indikátor A3 *obrana před vnější agresí* zahrnuje oběti činnosti jiných států na území DFS, kterým vláda entity nedokázala zabránit. Jsou zahrnuty oběti z řad příslušníků vládních jednotek nebo jiných organizovaných jednotek, pokud je pachatelem zahraniční síla (stát). Nejsou zahrnuty civilní oběti. Vysoký počet obětí a aktérů v tomto indikátoru znamená neschopnost DFS zajistit mocenskou kontrolu nárokovaného území, a tedy nízký stupeň vnitřní suverenity. Způsob přidělení bodů je zřejmý z tabulky 6; počet bodů byl opět přidělen dle hůře naplněné komponenty indikátoru.

Tabulka 6
Konstrukce indikátoru A3 obrana před vnější agresí

Počet civilních obětí na 1 mil. obyvatel	Počet aktérů v incidentech se zapojením států na území DFS	Bodové hodnocení	Příklad DFS
0	0	5	Severní Kypr (2018)
1–10	1	4	Karenský stát (2018)
11–50	2	3	Doněcká lid. rep. (2018)
51–100	3	2	Mindanao (2018)
101–250	4	1	Palestina (2018)
251 a více	5 a více	0	Islámský stát (2018)

Zdrojem dat pro konstrukci bezpečnostních indikátorů byla databáze Uppsala Conflict Data Program (UCDP 2020). Tato databáze sice neposkytuje data za územní celky DFS, ale umožňuje přesnou geografickou lokalizaci jednotlivých konfliktů, včetně informace o počtu obětí a identifikace zodpovědných aktérů. Z databáze bylo možné vybrat konflikty, které se odehrály na území nárokovaném DFS, a vytvořit souhrny pro jednotlivé DFS a jednotlivé roky. Protože zahrnutí absolutního počtu obětí by znevýhodnilo velké entity, byl počet obětí konfliktů relativizován na jeden milion obyvatel. Data o počtu obyvatel byla získána z databáze City Population (2019) a následně extrapolována pro jednotlivé roky.

Politické indikátory

De facto státy usilují o mezinárodní uznání a jejich vlády jsou si vědomy významu, který mezinárodní společenství států přikládá demokratickému způsobu vlády (Pegg 2017). Schopnost manifestovat demokratickou povahu vládnutí se v neoliberálním mezinárodním režimu stává natolik významná, že nahrazuje původní hlavní argument secesionistických entit – právo na sebeurčení (Voller 2013). Cílem indikátoru B1 je vyjádření schopnosti vlády DFS zorganizovat na kontrolovaném území volby, což je považováno za projev kontroly území.

Konstrukce ukazatele B1 vychází z předpokladu, že podmínkou legitimacy vlády je konání svobodných a spravedlivých voleb, a to takových, které vyhláší vláda DFS. Byl sledován způsob výběru reprezentantů do té legislativní instituce, která má v politickém systému dané entity rozhodující pravomoci (typicky parlamentní nebo prezidentské volby). O funkčnosti entity nepřímo vypovídá frekvence konání voleb. Obvyklý interval konání voleb, na základě jejichž výsledků je sestavována vláda, je čtyři nebo pět let. Obměna vlády v tomto časovém intervalu je v logice konstrukce indikátoru B1 považována za optimální stav (hodnocení 5 body). Příliš časté střídání vlády potenciálně omezuje její funkčnost a může být výrazem politické nestability. Naopak dlouhé období bez změny vlády může indikovat neochotu uspořádat volby a autoritářské (nedemokratické) tendence, nebo neschopnost (nízkou funkčnost) vlády volby uspořádat.

Data využitá pro sestavení indikátoru B1 vycházejí z databáze Constituency Level Elections Archive (CLEA 2019). Způsob přidělení bodového hodnocení přibližuje tabulka 7.

Tabulka 7
Konstrukce indikátoru B1 konání voleb

Interval konání voleb	Bodové hodnocení	Příklad DFS
4 až 5 let	5	Abcházie (2017)
3 nebo 6 let	4	Kosovo (2016)
2 nebo 7 let	3	Severní Kypr (2003)
1 nebo 8 let	2	Somaliland (2001)
méně než 1 rok nebo více než 9 let	1	Palestina (2010)
Volby neprobíhají/organizuje je rodičovský stát	0	Bašur (2017)

De facto stát musí fungovat po určitou dobu. Pegg (2004), Kolstø (2006) i Caspersen (2009, 2012) se shodují na minimální době dvou let. King (2001) označil původní separatistické entity v postsovětském prostoru za státotvorné až s odstupem desetiletého vývoje. V tomto textu nechápeme dobu existence entity jako definiční kritérium (ve smyslu splňuje/nespĺňuje podmínku), ale jako indikátor hodnotící funkčnost entity. Lze předpokládat, že čím déle dokáže DFS existovat v politickém prostoru, tím více času má k budování institucí, upevňování vnitřní identity, ke své legitimizaci, budování zahraničních vztahů atd. – tedy pro posilování vnitřní suverenity.

V konstrukci indikátoru B2 *doba existence* získává entita počet bodů v závislosti na délce svého trvání v roce hodnocení. Nejvyšší počet, 5 bodů, získaly entity, které v roce hodnocení existovaly alespoň 15 let. Entity s kratší dobou trvání získaly méně bodů, dle tabulky 8. Zdrojem dat o době existence entity byla databáze PITF State Failure Problem

Set (INSCR 2017). Ta poskytuje pro soubor suverénních států přehled konfliktů uvnitř těchto států, včetně konfliktů, které vedly ke vzniku DFS.

Tabulka 8
Konstrukce indikátoru B2 doba existence

Doba existence	Bodové hodnocení	Příklad DFS
15 let a více	5	Abcházie (od 2006)
10–14 let	4	Podněstří (2001–2005)
6–9 let	3	Kosovo (2004–2007)
3–5 let	2	Doněcká lid. rep. (od 2017)
1–2 roky	1	Islámský stát (2015–2016)
Méně než 1 rok	0	Bašur (2017)

Socioekonomické indikátory

Silným projevem vnitřní suverenity je měnová nezávislost, zejména nezávislost na měně rodičovského státu. Význam zavedení vlastní měny připomíná Rotberg (2004), King (2001) i Caspersen (2009); Caspersen (2012: 6) ho uvádí jako příklad deklarování nezávislosti v rámci kritérií, jimiž definuje nezávislý stát. Zavedením vlastní měny je nejen deklarována fiskální nezávislost a odhodlání tvořit vlastní měnovou a ekonomickou politiku, ale je vyjádřeno také zpřetřhání vazeb s rodičovským státem v důležité oblasti ekonomiky; nová měna současně vytváří silný prvek pro posilování identity obyvatel.

V praxi se mezi oběma krajními případy, kterými jsou používání měny rodičovského státu a zavedení vlastní měny, vyskytuje několik přechodných režimů měnové politiky: používání měny třetí strany, používání obou nebo více měn současně, zavedení vlastní měny jen pro symbolický účel při současném používání měny rodičovského státu aj. Bodové hodnocení vychází z předpokladu, že závislost na měně rodičovského státu je z hlediska snahy o nezávislost nežádoucí. Žádoucí je úplná měnová nezávislost, a mezistupeň tvoří používání měny třetí strany. Z těchto předpokladů vychází indikátor C1 *měnová*

Tabulka 9
Konstrukce indikátoru C1 měnová politika

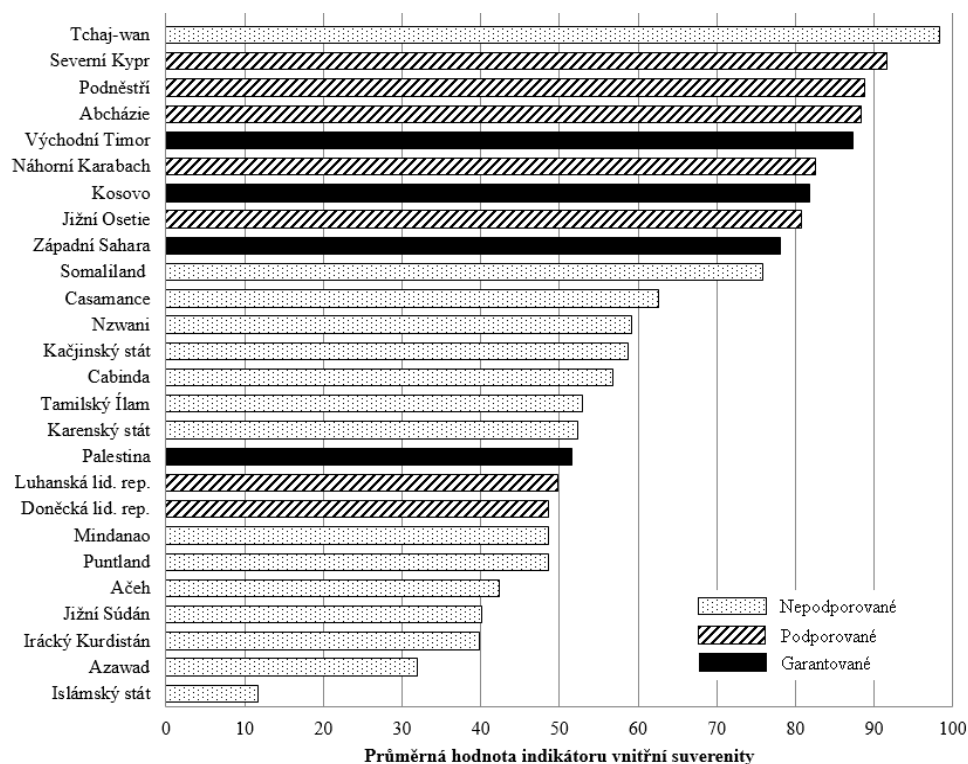
Měnový režim	Bodové hodnocení	Příklad DFS
DFS využívá měnu rodičovského státu	0	Puntland (2017)
DFS využívá měnu rodičovského státu a měnu třetí strany	1	Palestina (2010)
DFS využívá měnu rodičovského státu a měnu vlastní	2	Islámský stát (2017)
DFS využívá měnu třetí strany	3	Doněcká lid. rep. (2017)
DFS využívá měnu třetí strany a měnu vlastní	4	Abcházie (2017)
DFS využívá pouze vlastní měnu	5	Tchaj-wan (2017)

politika, jehož konstrukci zobrazuje tabulka 9. Zdrojem dat byly informace poskytované vládami DFS nebo jejich centrálními bankami (Central Bank of the Republic of China /Taiwan/ 2019; BQK 2019; CBO SL 2019).

Dobré předpoklady pro budování institucí a pro respektování vlády obyvatelstvem vytváří svobodná společnost. Lze předpokládat, že státy, ve kterých lidé požívají vysoký stupeň občanských svobod, jsou také funkční státy, neboť občané mohou dosahovat svých cílů prostřednictvím demokratických institucí a mají zájem podílet se na fungování státu. Naopak omezování občanských svobod vytváří předpoklad pro revoltu občanů a podporuje emigraci.

Indikátor C2 *občanské svobody* vychází z publikace *Freedom in the World 2018*, zpracované neziskovou organizací Freedom House (2018a). Její metoda kvantifikace stupně občanských svobod je založena na hodnocení míry svobody v sedmi oblastech: nezávislost médií, svoboda vyznání, nezávislost soudnictví a rovnost před soudem, akademické svobody, svoboda shromažďování a spolčování, svoboda projevu a osobní svobody. Jednotlivé komponenty jsou bodovány a v souhrnu vytváří ukazatel *občanské svobody*, který dosahuje hodnot od 0 do 60. Tento ukazatel byl přímo převzat pro jednotlivé roky, pouze škála 0 až 60 byla přepočtena pro relevantní srovnání na škálu 0 až 5, používanou v této analýze. Publikace *Freedom in the World* uvádí vedle dat za suverénní státy také data za vybrané DFS. Z celkového počtu 26 sledovaných entit byla data dostupná pro 13 DFS; v případě entit, pro které tato data nebyla k dispozici, jsme převzali data publikovaná Freedom House pro jejich rodičovské státy. Tímto postupem v případě poloviny entit

Graf 1
Průměrná hodnota indikátoru vnitřní suverenity (osa X)
a stupeň vnější podpory (šrafura) pro jednotlivé DFS

Zdroj: vlastní zpracování.

přenášíme informaci o stavu občanských svobod v rodičovském státě na teritorium, jež se od něj snaží osamostatnit, a je možné, že tohoto cíle se pokouší dosáhnout i prostřednictvím snahy o zvýšení úrovně občanských svobod. Vzhledem k významu občanských svobod pro vnitřní suverenitu však takový postup považujeme za vhodnější než rezignaci na zařazení indikátoru občanských svobod mezi použité ukazatele.

Na základě celkového skóre uvedených sedmi indikátorů získaly sledované entity v každém roce 0 až 35 bodů. Pro možnost snazšího vzájemného srovnání byla data přepočtena tak, aby maximální možná hodnota byla vždy 100 bodů. Toto přepočtené bodové skóre označujeme *indikátor vnitřní suverenity*. Z hodnot tohoto indikátoru, které každá entita získala v jednotlivých letech (tj. 18 hodnot pro roky 2001 až 2018), byl vypočten průměr pro danou entitu ve sledovaném období, tj. *průměrná hodnota indikátoru vnitřní suverenity*. Hodnoty tohoto ukazatele pro jednotlivé DFS přibližuje graf 1.

Skóre průměrné hodnoty indikátoru vnitřní suverenity jsme využili pro klasifikaci DFS z hlediska míry vnitřní suverenity. Na základě empirického rozložení četností průměrné hodnoty indikátoru vnitřní suverenity (viz graf 1) byly entity, které získaly v průměru za celé období 85 a více bodů, označeny jako *stabilní*, entity s 65 až 84,9 body jako *odolné*, ty s hodnotou 45 až 64,9 bodů jako *zranitelné* a ty, které získaly méně než 45 bodů, jako *efemérní* (viz tabulka 10). Hranice mezi uvedenými čtyřmi kategoriemi (tj. na úrovni 85, 65 a 45 bodů) byly vedeny v místech diskontinuit v histogramu průměrné hodnoty indikátoru vnitřní suverenity.

Tabulka 10
Klasifikace DFS z hlediska průměrného indikátoru vnitřní suverenity a stupně vnější podpory

		Stupeň vnější podpory		
		Nepodporované	Podporované	Garantované
Průměrná hodnota indikátoru vnitřní suverenity	Stabilní 85,0–100	Tchaj-wan	Abcházie, Podněstří, Severní Kypr	Východní Timor (2001–2002)
	Odolný 65,0–84,9	Somaliland	Jižní Osetie, Náhorní Karabach	Kosovo, Západní Sahara
	Zranitelný 45,0–64,9	Cabinda, Casamance, Kačjinský stát, Karenský stát, Mindanao, Nzwani, Puntland, Tamilský Ílam	Doněcká lid. rep., Luhanská lid. rep.	Palestina
	Efemérní 0–44,9	Ačeh, Azawad, Bašur, Islámský stát, Jižní Súdán (2001–2011)	–	–

Zdroj: vlastní zpracování.

Stupeň vnější podpory

Cílem DFS je dosáhnout mezinárodního uznání. Díky tomu je vývoj uvnitř entit silně ovlivňován vnějšími vlivy, především postoji významných aktérů mezinárodního systému států, a pravidly, která tito aktéři vytvářejí. Baar (2002) identifikoval tři skupiny DFS v závislosti na přístupu vnějších aktérů: (a) s částečným mezinárodním uznáním,

(b) izolované, bez mezinárodního uznání a (c) protiprávně okupovaná území bez mezinárodního uznání. Podobně Riegl (2010, 2013) rozlišuje tři skupiny významných vnějších aktérů, kteří mohou ovlivňovat vývoj DFS: (a) mezinárodní společenství, (b) vnější (zahraniční) patron a (c) vláda rodičovského státu. Každá z těchto skupin může vývoj ovlivňovat z hlediska entity pozitivně, tj. směrem k mezinárodnímu uznání, i negativně, tj. směrem k její eliminaci.

Míra vlivu vnějších aktérů závisí vedle jejich politické moci také na geografické poloze. Státy geograficky nebo kulturně blízké přistupují k DFS ve svém okolí jinak než státy vzdálené. Vedle toho je ochota uznat nezávislost entity ovlivňována vnitropolitickou situací vnějších aktérů: zejména přítomnost separatistických hnutí či politicky organizovaných menšin na jejich území oslabuje ochotu uznat jakýkoli DFS (viz například diferencovaný přístup států EU k uznání Kosova). Výrazně negativní je postoj rodičovského státu, zejména pokud území entity stále považuje za součást vlastního teritoria. Naopak zahraniční patroni mnohdy podporují existenci entity a vedou diplomatické kroky k podpoře jejího mezinárodního uznání; bez této vnější podpory by často de facto stát nebyl schopný existence. Mezinárodní společenství přistupuje k otázce uznání DFS případ od případu, v závislosti na chování těchto entit, jejich geografické poloze, na moci těch členů mezinárodního společenství, kteří se staví pro nebo proti uznání, i na zájmech dalších vlivných členů společenství.

Pro empirické hodnocení vztahu mezi funkčností (vnitřní suverenitou) a mírou mezinárodního uznání byly sledované entity rozděleny do tří skupin: (a) entity bez formálně vyjádřené zahraniční podpory ze strany suverénního státu – ty označujeme jako *nepodporované*, (b) entity s podporou regionální mocnosti nebo jiného patrona – označujeme je *podporované*, a (c) entity s částečnou podporou mezinárodního společenství, tj. uznané významným počtem členských států OSN – *garantované*. Mezi nepodporované řadíme ty, jejichž existenci nezaručuje politicky ani vojensky žádný významný vnější aktér a svou existenci v politickém prostoru musí obhájit samostatně; mohou však být uznány několika státy, které nemají velký geopolitický vliv. Existence podporovaných států je zaručena vnější podporou patrona, jenž často zasahuje do vnitřního dění DFS. Zpravidla jde o vojenskou či politickou podporu odrazující rodičovský stát od snahy DFS eliminovat. Garantované DFS jsou ty, jimž se dostalo uznání ze strany významného počtu členských států OSN, a to navzdory přístupu rodičovského státu.

Klasifikace DFS z hlediska stupně vnější podpory je zřejmá z tabulky 10 a grafu 1.

INTERPRETACE VÝSLEDKŮ: VÝVOJ, VZTAH VNITŘNÍ SUVERENITY A PODPORY A PILÍŘE VNITŘNÍ SUVERENITY

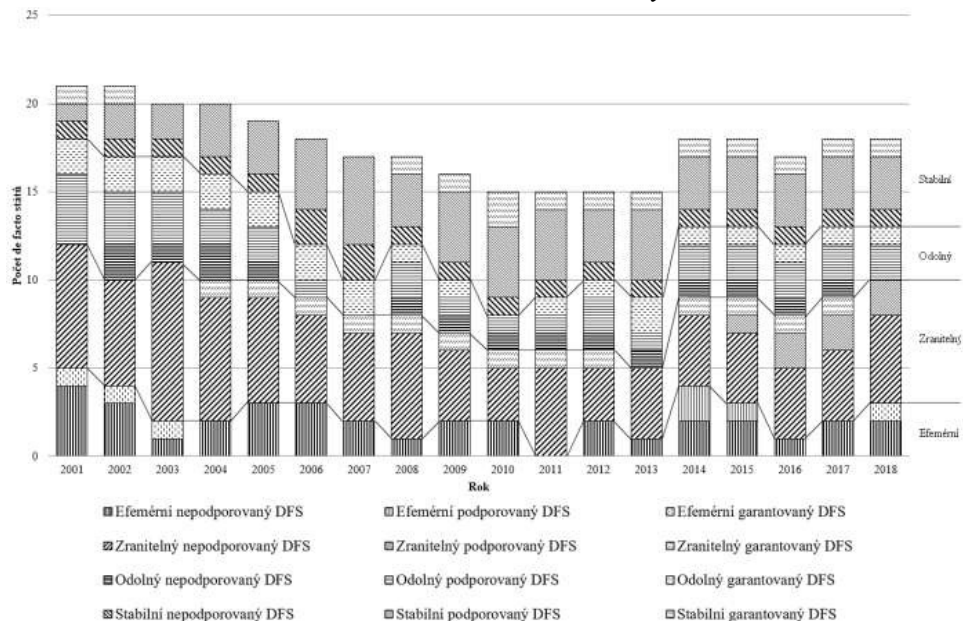
De facto státy, které splnily kritéria pro zařazení do analýzy (celkem 26 DFS), leží v Eurasii (18 případů) a v Africe (8 případů). Nejčastěji se nacházejí na území bývalého Sovětského svazu (6 entit), v jihovýchodní Asii (7 entit), v západní Asii (4 entity) a východní Africe (4 entity). Z historického hlediska vznikla většina sledovaných entit (21 DFS) před rokem 2001, a to jako výsledek konfliktů provázejících dekolonizaci nebo boje o moc po získání nezávislosti (10 případů), separatismu vzniklého v postkoloniálním období (4 případy) nebo dezintegrace států v době konce studené války (7 případů). Dalších pět entit vzniklo po roce 2001. Současně osm entit v průběhu období 2001–2018 přestalo splňovat stanovená kritéria, z toho pouze dvě díky tomu, že dosáhly mezinárodního uznání.

Výsledky naplňování bezpečnostních, politických a socioekonomických indikátorů v souboru DFS přiblížíme ze tří pohledů, odpovídajících stanoveným dílčím cílům výzkumu: (a) z pohledu vývoje struktury souboru DFS, (b) z pohledu vztahu mezi mírou vnitřní suverenity a stupněm vnější podpory a (c) z pohledu dosahování tří aspektů vnitřní suverenity – bezpečnostních, politických a socioekonomických.

(a) Počet entit, splňujících stanovená kritéria, byl na začátku sledovaného období o tři vyšší než na jeho konci (21 entit v roce 2001, 18 entit v roce 2018). Uvnitř období můžeme

vymežit tři etapy, lišící se trendem vývoje. Do roku 2009 se počet DFS postupně snižoval, a to až na minimum, dosažené v letech 2010–2013 (15 entit). V roce 2014 vzrostl počet entit na 18 a takto početný, přes výkyv v roce 2016, zůstal soubor až do roku 2018 (viz graf 2).

Graf 2
Vývoj počtu a struktury souboru DFS v období 2001–2018
dle indikátoru vnitřní suverenity

Zdroj: vlastní zpracování.

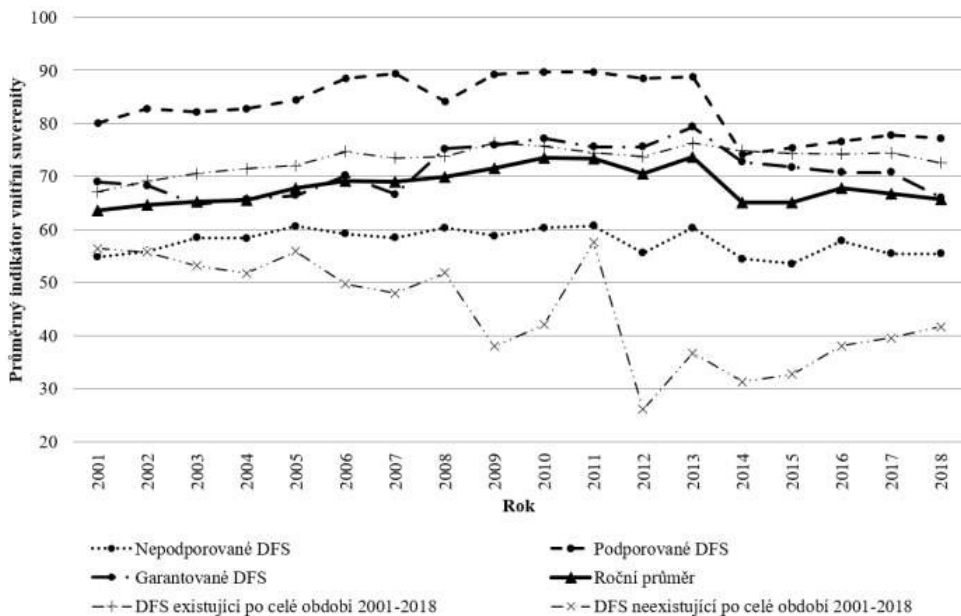
Změna počtu DFS korespondovala s geopolitickým vývojem. První období (2001–2009) bylo charakteristické zvýšeným mezinárodním dohledem po útocích 11. září 2001 a s ním spojenou zvýšenou pozorností, věnovanou DFS v mezinárodních vztazích. Válka proti terorismu, vyhlášená USA v roce 2001, poskytla také vládám a ozbrojeným silám rodičovských států zdůvodnění pro použití síly vůči separatistickým hnutím. Uzavřením dohod s vládami rodičovských států zanikly DFS v Indonésii a západní Africe (Ačeh, Cabinda, Casamance). Tyto entity měly malou schopnost kontroly nárokovaného území, a současně se ve sledovaném období již jednalo o konflikty s nízkou intenzitou, což se projevilo vyšším skóre bezpečnostních indikátorů a zařazením uvedených entit do kategorie efemérních nebo zranitelných DFS. V roce 2002 opustil soubor také Východní Timor, kterému se jako jediné ze sledovaných entit v Asii podařilo získat statut suverénního státu; k tomu směřoval od referenda o nezávislosti v roce 1999. Na konci etapy došlo k násilné eliminaci Tamilského Ílamu, který byl součástí politického prostoru od roku 1984.

Období stagnace počtu entit (2010–2013) koresponduje s obdobím zvýšené nejistoty v mezinárodních vztazích v době globální ekonomické recese a jejího doznívání, a pokračující války proti teroru. Spolu se stagnací velikosti souboru se příliš neměnilo ani jeho složení. Došlo ke vzniku pouze jednoho krátkodobě existujícího DFS bez vnější podpory – Azawadu. Výjimečným případem byl také Jižní Súdán, který byl jako jediný africký stát ve sledovaném období uznán mezinárodním společenstvím za suverénní stát. V době uznání nezávislosti dosáhla hodnota indikátoru vnitřní suverenity v Jižním Súdánu 58 bodů.

Třetí období (2014–2018) odpovídá době obnovení globálního ekonomického růstu a vzestupu ekonomického vlivu zemí BRICS a geopoliticky posílení vlivu regionálních mocností, jako je Rusko nebo Čína, a také konfliktům vzešlým z revolucí arabského jara. V tomto období vznikly DFS na území Ukrajiny (Doněcká a Luhanská republika) a Blízkého východu (Islámský stát, Bašur). Jejich společným znakem je nízká míra naplnění indikátorů vnitřní suverenity, což odpovídá efemérním a zranitelným DFS. Efemérní typ entit se v předchozích obdobích vyskytoval jen výjimečně (viz tabulka 10, grafy 1 a 2).

Z hlediska struktury souboru DFS je možné identifikovat trend posilování vnitřní suverenity (zvyšování podílu *stabilních* DFS) v období poklesu a stagnace počtu entit a naopak její oslabování při rozšíření souboru (vstup efemérních a zranitelných entit). Přes poměrně málo proměnlivou velikost souboru (minimum 15 entit, maximum 21 entit) docházelo uvnitř ke značné fluktuaci: pouze 14 z celkových 26 entit zůstalo v souboru po celé osmnáctileté období. Průměrná hodnota indikátoru vnitřní suverenity (roční průměr za všechny entity) se v prvním období zvyšovala (z 64 na 72 bodů); hlavní příčinou byl nástup války proti terorismu, který se v mezinárodních vztazích projevil eliminací několika slabých DFS, a také posílení role Ruska, které zvýšilo vnitřní suverenity jím podporovaných DFS. V roce 2010 patřila téměř polovina (7 z 15) všech entit do kategorie stabilních DFS. Ve druhém období, charakterizovaném důsledky globální ekonomické recese, průměrný indikátor vnitřní suverenity stagnoval (okolo průměrné hodnoty za období 73 bodů). Počátkem třetího období došlo v důsledku vzniku nových entit nejprve k výraznému poklesu průměrné hodnoty indikátoru (na 65 bodů) a následně ke stabilizaci okolo této hodnoty, podobné úrovni v roce 2001 (graf 3).

Graf 3
Vývoj průměrné hodnoty indikátoru vnitřní suverenity pro vybrané skupiny DFS (2001–2018)

Zdroj: vlastní zpracování.

(b) Vývoj úrovně vnitřní suverenity ve třech typech DFS, vymezených stupněm vnější podpory, přibližují grafy 1 a 3. Skupina podporovaných entit vykazovala po celé období

vysokou vnitřní suverenitu; průměrná hodnota indikátoru vnitřní suverenity v této skupině přesahovala průměr celého souboru v prvním období o 17 %, ve druhém o 16 % a ve třetím o 11 %. Jejich nejčastějším patronem je Rusko (pět z celkem sedmi případů). Dvě z podporovaných entit dosáhly jen průměrné až podprůměrné hodnoty indikátoru vnitřní suverenity: Doněcká a Luhanská lidová republika. V obou případech je důvodem krátká doba existence a pokračující boje o kontrolu území, které se odráží v nízkých hodnotách bezpečnostních indikátorů. Průměrný indikátor vnitřní suverenity pro skupinu podporovaných DFS prudce klesl po vzniku těchto dvou entit meziročně o 15 bodů; poté však začal znovu narůstat. Společným rysem podporovaných entit je postupný nárůst jejich funkčnosti v dlouhodobém horizontu: všechny vykazovaly v roce 2018 vyšší hodnoty indikátoru než v roce 2001 nebo době vzniku.

Nejnižší stupeň vnitřní suverenity vykazuje skupina nepodporovaných DFS, která je v souboru nejčtenější (celkem 15 případů). Entity z této skupiny také nejčastěji podléhaly zániku. Pouze šest z nich existovalo po celé sledované období (Tchaj-wan, Somaliland, Kačjinský stát, Karenský stát, Mindanao a Puntland). Průměrná hodnota indikátoru vnitřní suverenity ve skupině DFS bez vnější podpory nejprve mírně rostla, a to díky postupnému etablování již existujících entit a také díky zániku Ačehu, který dosáhl jen podprůměrné hodnoty (42 bodů) (viz graf 3). Další nárůst se zastavil poté, co soubor opustily entity s průměrnou (Cabinda, Nzwaní) až nadprůměrnou (Casamance) úrovní vnitřní suverenity. Výsledkem byla stagnace průměrné úrovně funkčnosti nepodporovaných DFS v letech 2005 až 2011. Etablování Azawadu v roce 2012, který v tomto roce dosahoval hodnoty pouhých 26 bodů, snížilo průměrnou hodnotu celé skupiny o 5 bodů. K dalšímu poklesu došlo na počátku posledního období (pokles o 6 bodů) a v roce 2017 (vznik efemérních entit Islámského státu a Bašuru). Funkčnost zbývajících nepodporovaných entit však od roku 2015 pozvolna narůstala, spolu s postupným etablováním nově vzniklých entit.

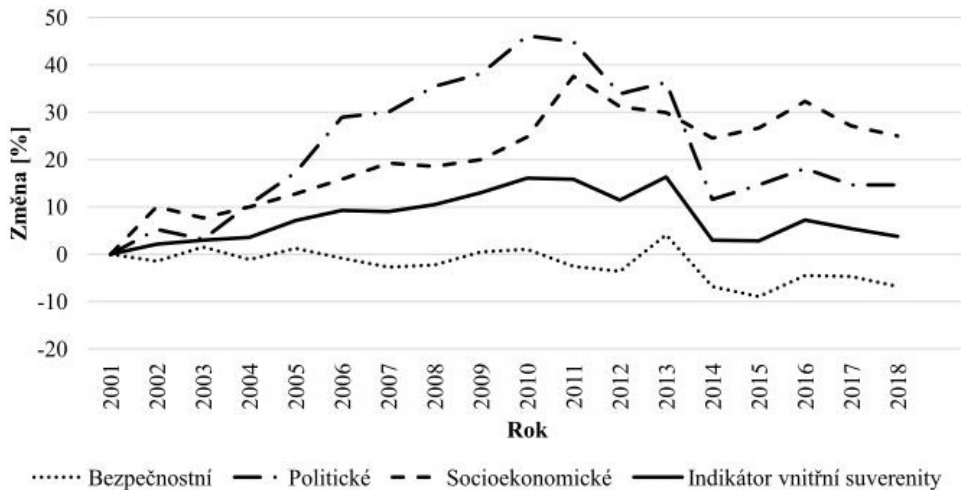
V krátkodobém vývoji je zřejmý pokles úrovně vnitřní suverenity souboru po vstupu nových entit, následovaný pozvolným nárůstem; to je projev triviálního vztahu mezi délkou trvání a funkčností entity. Vedle toho je však pozorovatelný také střednědobý trend vývoje vnitřní suverenity nepodporovaných DFS: mírný nárůst v období *války proti teroru* (související s eliminací slabých a málo funkčních entit), stagnace ve druhém období globální recese a mírný pokles spolu s vyšší volatilitou ve třetím období, charakteristickém obnovením globálního ekonomického růstu a nárůstem geopolitických aspirací regionálních mocností.

Garantované DFS jsou v souboru nejméně zastoupenou kategorií (čtyři entity, z nichž pouze tři existovaly po celé sledované období), což omezuje možnost generalizace. Průměrná hodnota indikátoru vnitřní suverenity této skupinky je podobná průměru celého souboru (68, resp. 71 bodů). Po uznání Východního Timoru v roce 2002 úroveň vnitřní suverenity v této skupině nejprve klesla, následně však systematicky narůstala až do maxima (79 bodů) v roce 2013. Největší meziroční nárůst v roce 2008 souvisel s částečným uznáním Kosova. Na počátku třetího období však došlo i v této skupině k významnému propadu, který způsobilo zhoršení bezpečnostních indikátorů v Palestině a v menší míře pokles hodnot politických indikátorů pro Západní Saharu. V této skupině tak můžeme pozorovat systematický pokles průměrného indikátoru vnitřní suverenity, počínaje rokem 2014, a to i bez změny ve složení této skupiny. Můžeme to interpretovat jako projev zvýšené zranitelnosti a nejistoty v mezinárodních vztazích.

Dalším závěrem tohoto srovnání je potvrzení zřejmého pozitivního vlivu vnější podpory DFS na jeho vnitřní funkčnost. Podpora patrona se přitom i v dlouhodobé perspektivě ukazuje jako účinnější než podpora mezinárodního společenství. Příklad Tchaj-wanu, který je ovšem ve více ohledech specifickým či hraničním DFS, současně ukazuje, že i nepodporovaný DFS může dosáhnout vysokého stupně suverenity.

(c) Zajištění bezpečnosti zůstává kritickým úkolem vlád DFS, a dosahování tohoto cíle zůstalo stejnou či větší výzvou na konci sledovaného období než na jeho počátku (graf 4).

Graf 4
Vývoj průměrné hodnoty bezpečnostních, politických
a socioekonomických indikátorů

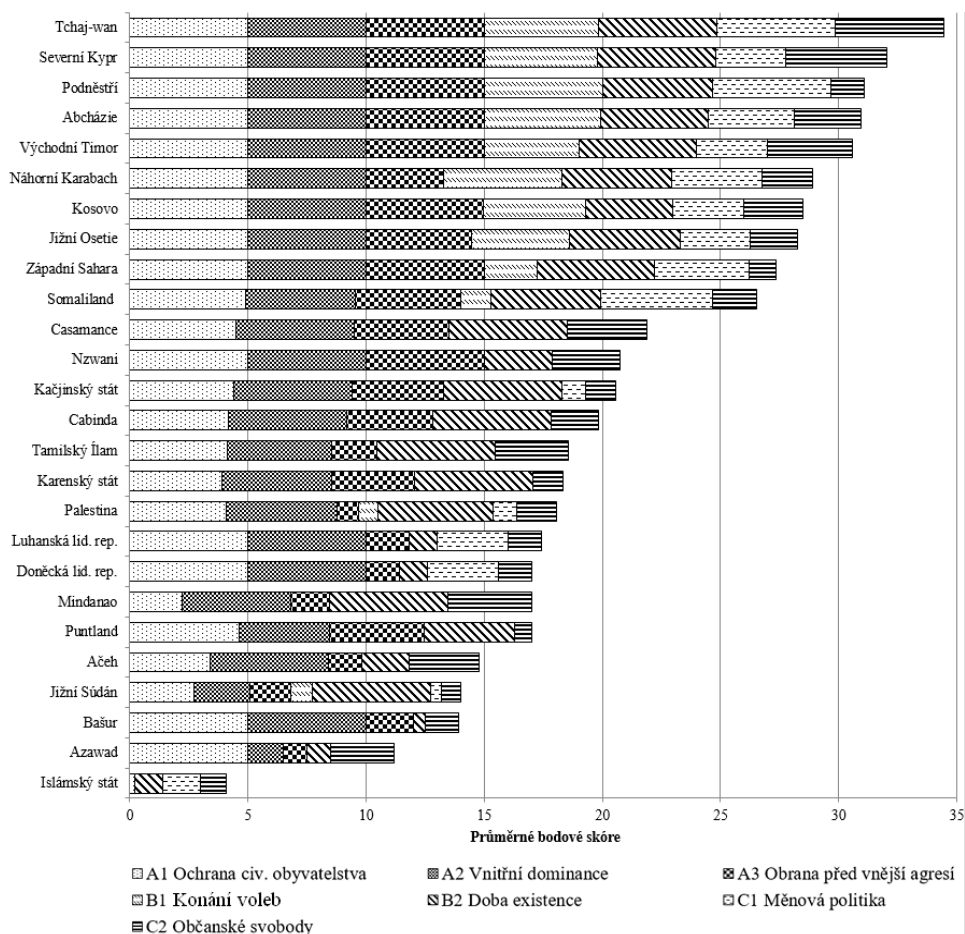
Zdroj: vlastní zpracování.

Hodnoty bezpečnostních indikátorů (bezpečnost obyvatelstva, vnitřní dominance a obrana před vnější agresí) v souboru 26 DFS totiž v prvním a druhém období stagnovaly, se vznikem nových entit na Ukrajině a na Blízkém východě v roce 2014 výrazně poklesly a v roce 2018 byly nižší než na počátku období. V dosahování politických cílů (měřených prostřednictvím indikátorů konání voleb a doby existence) byly DFS poněkud úspěšnější. V prvním období došlo k významnému nárůstu, a to téměř o polovinu oproti roku 2001. Pro druhé období (2010–2013) byla charakteristická stagnace, resp. mírný pokles, vyvolaný především poklesem hodnot indikátoru konání voleb. Třetí období začalo výrazným propadem průměrné hodnoty politických indikátorů v důsledku vzniku nových DFS a pokračovalo stagnací na nízké úrovni, která nebyla o mnoho vyšší než v roce 2001 (asi o 15 %). Socioekonomické indikátory sledovaly podobný trend jako indikátory politické, s tím rozdílem, že nejvyšších hodnot bylo dosaženo až ve druhém období a pokles ve třetím období nebyl tak výrazný jako v případě politických i bezpečnostních indikátorů. Proto byla průměrná hodnota socioekonomických indikátorů na konci sledovaného období vyšší než na jeho počátku, a to o 25 %. Detailní pohled na naplňování jednotlivých indikátorů v konkrétních DFS poskytuje graf 5.

Nejvyšších hodnot bezpečnostních a politických indikátorů dosahují podporované státy. Je to výsledek vojenské podpory ze strany patrona a jejího zastrahovacího efektu vůči rodičovskému státu i povstaleckým skupinám uvnitř entity. Tato garance pomáhá vytvořit uvnitř entity stabilní prostředí, což se projevuje vysokými hodnotami bezpečnostních indikátorů (A1, A2 i A3), ale často za cenu omezování demokracie a občanských svobod (nižší hodnoty indikátoru C2). Indikátor C1 (měnová politika) dosahuje středních hodnot, neboť měna patrona je v těchto entitách užívána buď jako jediná, nebo jedna z používaných měn.

Naopak v nepodporovaných DFS se zajištění bezpečnosti daří jen obtížně (graf 5). Rodičovské státy a v některých případech i mezinárodní společenství usilují o jejich eliminaci, neboť existence těchto DFS zpochybňuje teritoriální integritu členských států OSN. Důsledkem je vysoký stupeň násilí včetně obětí na lidských životech. Lepší bezpečnostní situace je tam, kde DFS působí v prostoru rozpadlých států, které nedisponují mocenským

Graf 5
Struktura průměrného naplnění indikátorů vnitřní suverenity jednotlivých DFS

Zdroj: vlastní zpracování.

aparát schopným bezpečnost v těchto entitách významně ohrozit (například Somaliland, Puntland). Nízká úroveň zajištění bezpečnosti podmiňuje také nízké hodnoty politického indikátoru B1 konání voleb (volby se nekonají buď vůbec, nebo jen omezeně) i C2 (občanské svobody). Míra dosažení vnitřní dominance je proměnlivá, a to v souvislosti s výsledkem soupeření o moc uvnitř entity. Tam, kde se jedné mocenské skupině podařilo získat kontrolu nad politickými institucemi, je vysoká, zatímco tam, kde boj pokračuje, je nízká.

Společným rysem garantovaných DFS jsou průměrné a v čase jen málo proměnlivé hodnoty politických indikátorů. V ostatních případech je naplňování indikátorů diferencované a vzhledem k malé četnosti entit ve skupině je lze jen stěží zobecňovat.

Při srovnání jednotlivých indikátorů v celém souboru dosahují stabilně vysokých hodnot bezpečnostní indikátory A1 (bezpečnost civilního obyvatelstva) a A2 (vnitřní dominance). V případě konání voleb a měnové politiky došlo ve druhém období, po zániku několika málo etablovaných entit, k výraznému nárůstu, který vystřídal propad v roce 2014, spojený se vznikem nových efemérních a zranitelných entit. Indikátor měnové politiky

přesto vykázal v roce 2018 o 18 bodů vyšší naplnění než v roce 2001; přispělo k tomu i přijetí měny patrona v Doněcké a Luhanské republice. Zdaleka největší propad zaznamenal ve stejné době indikátor A3 (obrana před vnější agresí), a to opět díky vzniku nových entit na území Ukrajiny a na Blízkém východě. Indikátor B2 (doba existence) měl celkově poněkud sestupný trend, v důsledku častějšího vzniku nových entit v posledním období ve srovnání s počátkem století. Indikátor C2 (občanské svobody) byl v čase málo proměnlivý a na konci sledovaného období dosahoval stejné hodnoty (průměrně 42 bodů) jako v roce 2001.

ZÁVĚR

De facto státy se v průběhu našeho století proměnily z exotických míst na okraji světové politiky i akademické pozornosti v trvalou součást politického prostoru. Cíl, o který usilují – mezinárodní uznání –, je pro většinu z nich nedosažitelný a současně návrat do výchozího stavu je nemožný. Výsledkem je provizorium, jež se stává akceptovanou normou. Tento stav má závažné důsledky pro obyvatele a instituce na daných územích, v jejich okolí, i pro mezinárodní systém jako takový.

Cílem studie byla identifikace typických rysů DFS a vývojových trendů probíhajících v souboru těchto entit po roce 2001. K této analýze byla vytvořena kvantitativní metoda, vycházející z chápání suverenity jako procesu, nikoliv binární kategorie, a na kombinaci vnitřního a vnějšího rozměru suverenity.

Sledované období 2001–2018 lze rozdělit do tří etap. První byla v mezinárodních vztazích charakterizovaná zvýšeným dohledem a použitím síly proti nestátním aktérům mezinárodních vztahů v rámci války proti terorismu. To dovolilo vládám rodičovských států legitimizovat dříve neakceptovatelné použití síly proti de facto státům na jejich mezinárodně uznaném území. V souboru DFS se to projevilo zánikem několika entit (zmenšením velikosti souboru) a mírným nárůstem vnitřní suverenity těch, jež odolaly. Následující etapa, kterou ovlivnila globální ekonomická recese a její dopady, přinesla do souboru DFS vyšší stabilitu, projevující se ustálením velikosti zkoumaného vzorku. Kromě stagnace celkového počtu se ustálila i průměrná úroveň jejich vnitřní suverenity. Poslední etapa započala rokem 2014, kdy vznikly hned tři nové vysoce zranitelné entity, což se projevilo výrazným poklesem úrovně vnitřní suverenity v souboru všech entit. Následovala stagnace kolem nízké průměrné hodnoty, a současně vyšší meziroční proměnlivost ve srovnání s předchozími obdobími. Hodnota indikátoru vnitřní suverenity tak byla v roce 2018 podobná úrovni roku 2001. Pouze dvěma ze sledovaných entit se podařilo dosáhnout všeobecně akceptovaného mezinárodního uznání.

Vnitřní suverenity DFS je výrazně pozitivně ovlivněna vnější podporou. Podpora ze strany patrona je přitom významnější než podpora mezinárodního společenství. Podporované DFS představují nejstabilnější členy souboru: všechny existující v roce 2001 přežily do roku 2018, a ve třetí etapě k nim přibýly dva nové (při použití stanovených kritérií je jich v souboru celkem sedm). Indikátor vnitřní suverenity je v této skupině trvale nadprůměrný.

Také stupeň vnitřní suverenity garantovaných DFS je dlouhodobě nadprůměrný, tj. vyšší než průměr celého souboru, ale nižší ve srovnání s podporovanými DFS. Efektem částečné mezinárodní podpory jsou v čase jen málo proměnlivé hodnoty indikátorů vnitřní suverenity v této málo početné skupině. V posledním období však i zde došlo k poklesu průměrných hodnot indikátorů, což lze interpretovat jako projev zvýšené nejistoty v mezinárodních vztazích.

Nepodporované de facto státy představují naopak vysoce volatilní entity s celkově podprůměrnou a v čase proměnlivou hodnotou indikátoru vnitřní suverenity. Fluktuační v této skupině je vysoká: pouze šest z celkově patnácti DFS bez podpory zůstalo v souboru po celé sledované období. Jestliže v prvním a druhém období rozdíl mezi touto skupinou a oběma předchozími narůstal, v posledním období se snížil. Nebylo to však

důsledkem nárůstu funkčnosti nepodporovaných DFS, ale poklesem v obou dalších skupinách.

Zajištění bezpečnosti a politické kontroly v DFS spolu těsně souvisí. Indikuje to podobný trend vývoje bezpečnostních a politických indikátorů. Úroveň zajištění bezpečnosti, ve vyjádření použitými indikátory, dlouhodobě stagnovala a v posledním období klesla na hodnotu nižší než v roce 2001. Politická kontrola území se v čase zvyšovala, ale i v tomto případě došlo se vznikem zranitelných a efemérních DFS v roce 2014 k poklesu a na konci období byla průměrná hodnota politických indikátorů jen mírně vyšší než na jeho počátku. Pouze indikátory socioekonomické situace v DFS dosáhly na konci období poněkud vyšších hodnot než na jeho počátku. Vývoj v posledních letech má však ve všech třech skupinách indikátorů mírně sestupnou tendenci.

Výsledky ukázaly také opodstatněnost dřívějších přístupů, rozlišujících DFS v užším pojetí (např. Pegg 2004, Geldenhuys 2009 nebo Caspersen 2012) a v širším pojetí (například Florea 2014). Téměř všechny DFS v užším pojetí patří v klasifikaci, představené v tabulce 10, mezi stabilní nebo odolné entity. Tato klasifikace však současně ukázala, že může být z analytického hlediska užitečné neohraničovat soubor DFS předem pevně stanovenou hranicí, ale nahlížet na něj jako na vnitřně velmi heterogenní soubor různorodých teritoriálních politických entit. V souboru lze identifikovat typické pravidelnosti a vývojové trendy (na některé z nich jsme poukázali v tomto textu), které mohou indikovat určité trendy ve vývoji mezinárodní politiky jako takové.

Literatura

- Anderson, Liam (2012): Reintegrating Unrecognized States: Internationalizing Frozen Conflicts. In: Caspersen, Nina – Stansfield, Gareth: *Unrecognized States in the International System*. Abingdon: Routledge, s. 183–206.
- Baar, Vladimír (2002): *Národy na prahu 21. století: emancipace nebo separatismus?* Šenov u Ostravy: Tilia.
- Bahcheli, Tozun – Bartmann, Barry – Srebrnik, Henry (eds.) (2004): *De Facto States: the Quest for Sovereignty*. Abingdon: Routledge, <<https://doi.org/10.4324/9780203485767>>.
- Bakke, Kristin M. – O’Loughlin, John – Toal, Gerard – Ward, Michael D. (2014): Convincing state-builders? Disaggregating internal legitimacy in Abkhazia. *International Studies Quarterly*, Vol. 58, No. 3, s. 591–607, <<https://doi.org/10.1111/isqu.12110>>.
- Barnett, Chris (2009): Deconstruction. In: Kitchin, Rob – Thrift, Nigel (eds.): *International Encyclopedia of Human Geography*. Amsterdam: Elsevier, s. 23–30, <<https://doi.org/10.1016/B978-008044910-4.00676-3>>.
- Bartmann, Barry (2004): Political Realities and Legal Anomalies. Revisiting the Politics of International Recognition. In: Bahcheli, Tozun – Bartmann, Barry – Srebrnik, Henry (eds.): *De Facto States: The Quest for Sovereignty*. Abingdon: Routledge, s. 12–31.
- Berg, Eiki – Toomla, Raul (2009): Forms of Normalisation in the Quest for De Facto Statehood. *The International Spectator*, Vol. 44, No. 4, s. 27–45, <<https://doi.org/10.1080/03932720903351104>>.
- Berg, Eiki (2013): Merging Together or Drifting Apart? Revisiting Political Legitimacy Issues in Cyprus, Moldova, and Bosnia and Herzegovina. *Geopolitics*, Vol. 18, No. 2, s. 467–492, <<https://doi.org/10.1080/14650045.2012.717238>>.
- Caspersen, Nina (2009): Playing the Recognition Game: External Actors and De Facto States. *The International Spectator*, Vol. 44, No. 4, s. 47–60, <<https://doi.org/10.1080/03932720903351146>>.
- Caspersen, Nina (2012): *Unrecognized States: the Struggle for Sovereignty in the Modern International System*. Cambridge: Polity Press.
- Caspersen, Nina (2014): Degrees of Legitimacy: Ensuring Internal and External Support in the Absence of Recognition. *Geoforum*, Vol. 66, s. 184–192, <<https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2014.10.003>>.
- Caspersen, Nina (2017): Making Peace with De Facto States. In: Riegl, Martin – Doboš, Bohumil (eds.): *Unrecognized States and Secession in the 21st Century*. Cham: Springer International Publishing, <https://doi.org/10.1007/978-3-319-56913-0_2>.
- Florea, Adrian (2014): De facto states in international politics (1945–2011): A new data set. *International Interactions*, Vol. 40, No. 5, s. 788–811, <<https://doi.org/10.1080/03050629.2014.915543>>.
- Geldenhuys, Deon (2009): *Contested States in World Politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, <<https://doi.org/10.1057/9780230234185>>.
- Hoch, Tomáš – Baar, Vladimír – Kopeček, Vincenc (2010): Podmínky demokratizace v de facto státech: případová studie Abcházie. *Středoevropské politické studie*, Vol. 12, No. 4, s. 285–300.
- Hoch, Tomáš – Kopeček, Vincenc – Baar Vladimír (2012): Role občanské společnosti při transformaci separatistických konfliktů na Jižním Kavkaze. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 47, No. 2, s. 5–28.

- Hoch, Tomáš – Rudincová, Kateřina (2015): Legitimization of Statehood in De facto States: A case study of Somaliland. *Acta Universitatis Carolinae Geographica*, Vol. 50, No. 1, s. 37–49, <<https://doi.org/10.14712/23361980.2015.85>>.
- Hoch, Tomáš – Baar Vladimír – Kopeček, Vincenc (2016): Podmínky demokratizace v de facto státech: případová studie Abcházie. *Central European Political Studies Review*, Vol. 12, No. 4, s. 285–300.
- Hoch, Tomáš – Kopeček, Vincenc (eds.) (2019): *De Facto States in Eurasia*. London: Routledge, <<https://doi.org/10.4324/9780429244049>>.
- Christopher, Anthony J. (1997): 'Nation-States', 'Quasi-States', and 'Collapsed-States' in Contemporary Africa. *GeoJournal*, Vol. 43, No. 1, s. 91–97, <<https://doi.org/10.1023/A:1006833519243>>.
- Jackson, Robert H. (1987): Quasi-states, Dual-regimes, and Neoclassical Theory: International Jurisprudence and the Third World. *International Organisation*, Vol. 41, No. 4, s. 519–549, <<https://doi.org/10.1017/S0020818300027594>>.
- Jackson, Robert H. (1990): *Quasi-states: Sovereignty, International Relations and the Third World*. Cambridge: Cambridge University Press, <<https://doi.org/10.1017/CBO9780511559020>>.
- Ker-Lindsay, James – Berg, Eiki (2018): Introduction: A Conceptual Framework for Engagement with de facto States. *Ethnopolitics*, Vol. 17, No. 4, s. 335–342, <<https://doi.org/10.1080/17449057.2018.1495362>>.
- King, Charles (2001): The Benefits of Ethnic War: Understanding Eurasia's Unrecognized States. *World Politics*, Vol. 3, No. 4, s. 524–552, <<https://doi.org/10.1353/wp.2001.0017>>.
- Kingston, Paul (2004): Introduction: States-Within-States: Historical and Theoretical Perspectives. In: Kingston, Paul – Spears, Ian S. (eds.): *States-Within-States*. New York: Palgrave Macmillan, s. 1–13, <https://doi.org/10.1057/9781403981011_1>.
- Kolossov, Vladimir – O'Loughlin, John (1998): Pseudo-States as Harbingers of a New Geopolitics: The Example of the Trans-Dniester Moldovan Republic (TMR). *Geopolitics*, Vol. 3, No. 1, s. 151–176, <<https://doi.org/10.1080/14650049808407612>>.
- Kolossov, Vladimir (2001): A Small State vs a Self-proclaimed Republic: Nation-Building, Territorial Identities and Perspectives of Conflict Resolution (the Case of Moldova-Transdnestrria). In: Bianchini, Stefano (ed.): *From the Adriatic to the Caucasus. The dynamics of (de)stabilization*. Ravenna: Longo Editore, s. 87–114, <<https://doi.org/10.1400/43764>>.
- Kolsto, Pål (2006): The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States. *Journal of Peace Research*, Vol. 43, No. 6, s. 723–740, <<https://doi.org/10.1177/0022343306068102>>.
- Kopeček, Vincenc – Hoch, Tomáš – Baar, Vladimír (2016): Conflict Transformation and Civil Society: The Case of Nagorno-Karabakh, *Europe-Asia Studies*, Vol. 68, No. 3, 441–459, <<https://doi.org/10.1080/09668136.2016.1147528>>.
- Lynch, Dov (2004): *Engaging Eurasia's Separatist States: Unresolved Conflicts and De Facto States*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press.
- O'Loughlin, John – Kolossov, Vladimir – Toal, Gerard (2014): Inside the post-Soviet de facto states: a comparison of attitudes in Abkhazia, Nagorno Karabakh, South Ossetia, and Transnistria. *Eurasian Geography and Economics*, Vol. 55, No. 5, s. 423–456, <<https://doi.org/10.1080/15387216.2015.1012644>>.
- Pegg, Scott (1998): *International Society and the De Facto State*. Brookfield, Vermont: Ashgate.
- Pegg, Scott (2004): From De Facto States to States-Within-States: Progress, Problems, and Prospects. In: Kingston, Paul – Spears, Ian S. (eds.): *States Within States: Incipient Political Entities in the Post-Cold War Era*. Gordonsville: Palgrave Macmillan, s. 35–46, <https://doi.org/10.1057/9781403981011_3>.
- Pegg, Scott (2017): Twenty Years of De Facto State Studies: Progress, Problems, and Prospects. *Oxford Encyclopedia of Politics*. Oxford: Oxford University Press, <<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.516>>.
- Riegl, Martin (2010): Terminologie kvazistátů. *Acta Politologica*, Vol. 2, No. 1, s. 57–71.
- Riegl, Martin (2013): *Proměny politické mapy po roce 1945*. Praha: Grada.
- Riegl, Martin – Doboš, Bohumil (eds.) (2017): *Unrecognized States and Secession in the 21st Century*. Cham: Springer International Publishing, <<https://doi.org/10.1007/978-3-319-56913-0>>.
- Riegl, Martin – Doboš, Bohumil (2019): Geopolitics of Secession: Post-Soviet De Facto States and Russian Geopolitical Strategy. *Central European Journal of International & Security Studies*, Vol. 12, No. 1, s. 59–89.
- Rotberg, Robert I. (2004): Weak and Failing States: Critical New Security Issues. *Turkish Policy Quarterly*, Vol. 3, No. 2, s. 57–69.
- Rummel, Rudolph J. (1995): Democracy, Power, Genocide, and Mass Murder. *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 39, No. 1, s. 3–26, <<https://doi.org/10.1177/0022002795039001001>>.
- Spears, Ian S. (2004): States-Within-States: An Introduction to Their Empirical Attributes. In: Kingston, Paul – Spears, Ian S. (eds.): *States Within States: Incipient Political Entities in the Post-Cold War Era*. New York: Palgrave Macmillan, s. 15–34, <https://doi.org/10.1057/9781403981011_2>.
- Stanislawski, Bartosz H. (2008): Para-states, Quasi-states and Black Spots: Perhaps not States, but not „Un-govern Territories,” either. *International Studies Review*, Vol. 10, No. 2, s. 366–396, <<https://doi.org/10.1111/j.1468-2486.2008.00795.x>>.
- Toomla, Raul (2016): Charting informal engagement between de facto states: a quantitative analysis. *Space and Policy*, Vol. 20, No. 3, s. 330–345, <<https://doi.org/10.1080/13562576.2016.1243037>>.

- Vaďura, Vladimír – Šmíd, Tomáš (2009): Teoretické vymezení a konceptualizace fenoménu slabých a se-lhávajících států. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 44, No. 2, s. 44–64.
- Vinci, Anthony (2008): Anarchy, Failed States, and Armed Groups: Reconsidering Conventional Analysis. *International Studies Quarterly*, Vol. 52, No. 2, s. 295–314, <<https://doi.org/10.1111/j.1468-2478.2008.00502.x>>.
- Voller, Yaniv (2013): Kurdish Oil Politics in Iraq: Contested Sovereignty and Unilateralism. *Middle East Policy*. Vol. 20, No. 1, s. 68–82, <<https://doi.org/10.1111/mepo.12004>>.
- Yemeljanova, Galina M. (2015): Western academic discourse on the post-Soviet de facto state phenomenon. *Caucasus Survey*, Vol. 3, No. 3, s. 219–238, <<https://doi.org/10.1080/23761199.2015.1086572>>.

Dokumenty

- BQK (2019): Kosovo's Experience in Euroisation of its Economy. *Banka Qendrore e republikës së Kosovës*, <<https://bqk-kos.org/?id=30>>.
- CBOSL (2019): About the Bank of Somaliland, *Central Bank of Somaliland*, <<http://bankofsomaliland.net/about/>>.
- Central Bank of the Republic of China (Taiwan) (2019): Monetary Policy and Payment Systems, *Central Bank of the Republic of China (Taiwan)*, <<https://www.cbc.gov.tw/mp.asp?mp=2>>.
- CIA (2020): The World Factbook: Library. *Central Intelligence Agency*, <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>>.
- CITY POPULATION (2019): Map Index. *City Population*, <www.citypopulation.de>.
- CLEA (2019): Data and Documentation. *Constituency-Level Elections Archive*, <<http://www.electiondataarchive.org/clea-lower-chamber-elections-archive.php>>.
- EPR (2020): International Conflict Research. *Ethnic Power Relations*, <<https://icr.ethz.ch/data/epr/>>.
- FFP (2019): Fragile States Index. *The Fund for Peace*, <<https://fragilestatesindex.org/>>.
- Freedom House (2017): Freedom of the Press 2017. *Freedom House*, <<https://freedomhouse.org/report/freedom-press/freedom-press-2017>>.
- Freedom House (2018a): Freedom in the World 2018. *Freedom House*, <<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2018>>.
- Freedom House (2018b): Nations in Transit 2018. *Freedom House*, <<https://freedomhouse.org/report/nations-transit/nations-transit-2018>>.
- INSCR (2017): PITF State Failure Problem Set, 1955–2017. *Integrated Network for Societal Conflict Research*, <<http://www.systemicpeace.org/inscrdata.html>>.
- LankaSIS (2012): Sri Lanka Census of Population and Housing 2012. *Sri Lanka Statistical Information Service – Department of Census and Statistics*, <<http://sis.statistics.gov.lk>>.
- MAR (2020): Data: Minority Group Assessments for All Regions. *Minorities at Risk*, <<http://www.mar.umd.edu/assessments.asp?regionId=99>>.
- UCDP (2020): Uppsala Conflict Data Program. *Uppsala Universitet – Department of Peace and Conflict Research*, <<http://ucdp.uu.se/>>.
- UNPO (2020): Members. *Unrepresented Nations & Peoples organization*, <<https://unpo.org/nations-peoples>>.

Note

Our work on this article was supported by the specific research grant of Masaryk University “Interpretation of Changes in Geographical Processes and Relations in Space and Time”. We thank the three anonymous reviewers for their critical reading of and helpful comments on earlier drafts of the manuscript.

AUTHOR BIOGRAPHY

Štěpán Podhrázký is a student of the doctoral degree programme Social Geography and Regional Development at Masaryk University. His main research focuses on unrecognized territorial entities existing in the contemporary political geographical space around the world in a broader context.

Petr Daněk is a lecturer in human geography at the Faculty of Science, Masaryk University in the Czech Republic. His research interests span topics in political, development and environmental geography. His publications include the books *Approaching the Other* (2008), *Geographic Thought* (2013) and *India: Society and Economy in Transformation* (2014). Since 2018 he leads a multidisciplinary team within the project Spaces of Quiet Sustainability, which is supported by the Czech Science Foundation.